

LO MON INVISIBLE

EN LA

LITERATURA CATALANA

I

LA creencia en un lloch de expiació per' aquells que en esta vida han descuidat la práctica dels debers privats y socials, y en un altre de perdurable ventura en lo qual dehuen veurer eternament recompensadas sas bonas obras los qui á las prescripcions de la ley hajan ajustat los actes tots de sa existencia ; ha tingut constantment y desde 'ls temps mes antichs, vivíssima manifestació: y to-
tas las gents y tots los pobles, sia 'l que 's vulga lo grau de civilisació á que hajan arribat, han rendit testimoni elo-
qüent, per medi de las produccions degudas al humanal enginy, de la concepció que formada tenian, aixís del lloch ahont son degudament punidas las malifetas dels dolents, com d' aquell en lo qual los bons disfrutan pau y bena-
venturansa eternas.

ANY VI.—TOMO II.—N.º 9 y 10.—10 DESEMBRE 1876.

41

Ja s'enten, sens que necessitat tingam de insistir en aquest punt, que distinta debia esser semblant manifestació en uns pobles respecte d'altres pobles, per tant que essent immediat resultat de llur manera de esser; del temps en que vivian; de las materials condicions de la terra en que estaban establerts; de las tradicions; dels fets passats, que sa herencia històrica constituian, y mes especialment encara de sos sentiments piadosos y religiosas creencias, no podian tenir ni remota semblansa las d'aquells que presumian condemnadas las ánimas á fatal peregrinació de uns á altres cossos, pera que en ells anassen purificantse paulatinament; ab las d'aquells que, mitjansant las ideas que respecte de la segona vida adquiridas tenian, donaban sols importancia mes que mínima á castichs y recompensas que als no eran que enlluernadora ficció poética; y menys encara ab las d'aquells altres pera los qui, essent com es principi dogmátich la immortalitat del esperit, dehuen pendrer las formas de la realitat los horribles torments de la mansió del dolor, y los goigs inefables de las moradas celestials. Explicació en gran manera sencillísima te lo fet que acabam d'apuntar.

Estudiant la historia del humá llinatge podem veurer y fins contemplar l'espectacle que incessantment nos ofereixen los pobles respecte dels camins per los quals han conduhit la sua civilisació. Los uns donant la preferencia á la materia sobre l'esperit, han malvestat quant de mes bell posseheix lo sér humá: altres posant aquell al servey de est; tenint en compte que l'una deu haber terme, y que l'altro no pot tenir acabament, han donat vida á eixas obras admirables, que mes perfectas y encisadoras, com son mes vellas, constitueixen patró y exemple pera las generacions que 's succeeixen, y son motius d'admiració y causa d'entusiasme pels propis, pels estranys, per la posteritat.

Filla la civilisació antiga de aquellas escolas filosóficas purament sensualistas que si en lo concepte moral rehabilitan las passions mes grosseras, en lo religiós suposan

als deus contagiats de tots los vicis, debilitats y miserias que al home afligeixen, als no podrán oferirli, per tant que ni capás lo consideraban de arribar á la perfecció, que un paradís terrenal, al terme de una senda coberta de flors, ó un infern sols comparable á una presó en que totas las penas s' hi troban, al cap de vall d' una vida de delictes y de crims. Inspirantse la moderna en la doctrina del Cristianisme; convensuda de que la vida de la terra es sols preparació pera la que debem viurer en altre mon, y que mentres aquella sia, está l' esperit condemnat á lluita continuada ab las inclinacions y apetits de la carn, res promet ni concedeix si per medi del combat no s' ha conquerit, ni res espera l' hom alcansar si en la lluita no ha resultat vencedor. Y no es aixó solsament lo que en est estudi deu pendrer en compte; puig no 's pot olvidar que aixís com los deus de la antiguitat, ab tot y oferirse á la humana percepció com sers sobrenaturals, dotats de condicions que, quan altre no, debian ferlos agradables, ni inspiraban simpatías, ni eran repulsius; en cambi lo Deu del cristianisme se revela com veritat, com bondat y com bellesa, y penetrant per medi de tals atributs en lo mes pregon dels cors, com veritat atrau al home per la fe; com bondat l' encisa per l' amor; com bellesa lo fa seu posantli á la vista espectacles mil, diferents y variats de asfelagadora y brillantíssima esperansa.

Que esta triple manifestació debia poderosament influir en las obras artísticas que á la expressió de semblants fins d' aquella hora endevant s' encaminassen, no 'ns ho cal dir: basta pera compéndrerho considerar que eran fruit y resultat d' una religió d' amor, que ni després d' haber desaparegut d' aquesta vall de llágrimas, olvida als que un jorn compartiren ab los vius sos plahers y sos dolors; emanació puríssima d' una creencia que considerant un sol ser lo gremi de la Iglesia, veu sols parts del mateix cors en quiscuns dels membres de la mateixa, y concedeix per lo tant als que foren, un lloch d' expiació en lo cual, mes que 'ls suplicis materials, ha de martirisar als espe-

rits lo desitj greu de la felicitat eterna, que á la fí, tant, y pot esser mes que llurs propis mereixements, poden alcan-sar per' ells los prechs, oracions y obras bonas dels justos. Lo paganisme obehint á la desconortadora lley del fat, con-tentás obrint de bat á bat las portas del Eliseu á aquells á qui considerá mereixedors de la eterna primavera que en ell se disfrutaba, ó en esfonzar en los avenchs pregondís-sims del Avern, las ánimas dels malvats: lo cristianisme, erigint en principi la llibertat del esperit humá, y enri-quent al home ab lo preciosíssim dó del lliure arbitre, móstrali ensemps los perills que deu fugir, si vol obtenir privilegiat lloch en la mansió de la eterna benaventuransa, y la senda que conduceix á la perdurable desesperació; mes misericordiosa per excel-lencia, y comprenent lo frágil de la materia, li concedeix un lloch de esperansa, rebujat dintre del cual, puga alentar la de véurer un jorn redimi-mas sas culpas totas. L' Infern, lo Purgatori, lo Paradís, venen á substituir donchs, desde 'l punt y hora en que s' es portat á terme lo mes incruent dels sacrificis que en tots temps haja produhit l' amor, lo fret Eliseu, y l' Avern poch terrible que enjendrá la fantasía dels pobles pagans.

Sentiments tan encontrats, y tan distinta manera de considerar la vida futura, debian per forza influir en aquells que propositantse revelar á llurs semblants las di-versas regions á que pot volar l' ánima cristiana, terme-nada la sua brevíssima estancia en la morada terrena, emprenian la realisació de las obras artísticas, aixís plás-ticas com lliterarias que á semblant fí encaminadas anas-sen, y comunicar expressió y fins especial fesomía á las obras referidas.

No pretenem, ni intent tant sols tenim de deixar com-probadas las veritats que acabam d' aduhir fent una ex-cursió, sisquera breu al camp de la literatura general, tant perque probablement no podriam manifestar cosa al-guna que abans que nosaltres no haguessen altres dit; com perque, pera 'l fí que 'ns propositam, nos sobra ab fixarnos en las calumniadas per poch conegudas lletras

catalanas. Fentho aixís ensemps podrem refrescar la memoria d' aquelles narracions, tant com piadosas, verdairement espantables, que ab tot y que constituian un dels mes grans plahers de nostra infantesa, nos extremian de terror, nos feyan erissar los cabells, y eran causa de que, no una, sino moltas vegadas, nos fessen sentir fins ab esglay l' hora que senyalaba la d' anárnosen al llit; y deixar demostrat, que la literatura catalana, seguint las corrents y deixantse dominar per las mateixas influencias que las demás neo-llatinas, posseheix manifestacions genuinas, per medi de las quals ha representat *lo mon invisible*, de la manera que 'l concebia 'l poble pera qui s' escribian, ó quan no, de aquella que en concepte de llurs autors mes pregonda impressió podian produhir en aquells á qui anaban dirigidas.

Mounos á parlar de esta manera la circumstancia de ésser lo medi expositiu de que 's val l' escriptor, en la major part de las obras literarias que habem tingut ocasió d' examinar, un viatge á las invisibles regions, portat á efecte per un pecador empedernit, per una ánima piadosa ó per altre personatge, que referint després, per pessas menudas, los espectacles que ha presenciats, se proposa, per tant eloqüent manera, apartar del camí de perdició als devots cristians temerosos de Deu y de la sua lley. No cal dir que procehint aixís, als no feyan los autors de semblants obretas que seguir las petjadas de la clássica antiguitat, probablement sens saberho ni donarsen compte la major part d' ells, sisquera los uns als altres s' anassen copiant ó imitant quan altre nó, induhintnos á discorrer de esta manera, las reminiscencias, pera no dir copias, que dels uns als altres poden observarse, aixís com lo fí manifest, que en quiscuna d' ellas se veu que 'ls impulsaba.

No vol dir aixó que la imitació sia tan servil, que pugua presumir que las coneix totas qui n' ha llegit tant sols una, puig prescindint de que en las mateixas exerceixen singular influencia las circumstancias del temps, del lloch, y fins

del moment en que s' escribian, com també del motiu que las determinaba; no desatenian los autors las condicions del públich á qui anaban dirigidas. Senzillas en ocasions com la mes primitiva narració popular; sens mes artifici ni altre medi artístich que l' indispensable pera produhir l' efecte apetescut: artificiosas, fins á dejenerar en alambicadas en altres circumstancias: ara exposadas en humil y senzilla prosa: ara valentse de forma mes elevada y poética, segons lo bon gust y capacitat del autor: descendint unas voltas á trivials vulgaritats: elevantse en altres ocasions á sutilíssimas qüestions teológicas y catequísticas: ja vajan expressadas en lo to suavíssim de cristiana homilia: ja versen totas sas pájinas lo fel y amargor de la aguda sátira, se hi troban constantment en abundó empleats los recursos que mes pregondament podian impressionar á las gents menys instruidas, resultat que ab prou feinas y sols ab greus dificultats s' hauria obtingut valentse de medis mes selectes y elevats, sols comprensibles per personas de gran doctrina é il·lustració. Y no cal admirarse de semblant procediment, que no es exclusiu de las lletras catalanas, ans be es comú y general en las obras que en totas las literaturas se proposan los mateixos resultats que aquellas á que, pertanyents á la nostra, 'ns referim; puig per aixó que escritas estaban per qui debia considerarse ab mes copia de coneixements que la inmensa majoría de las personas á las quals anaban dirigidas,—ja que estas no podian compèndrer las relacions de lo finit ab lo infinit, resultants de las veritats de la fé reveladas per lo cristianisme, si se exposaban per eloqüent y elevada manera,—descendian, tal volta ab recansa, pera lo que á la sua gloria literaria podia atenyer, á materials y grosseras representacions de tot en tot comprensibles á intel·ligencias mes limitadas, y per las classes mes indoctas. ¿Qué te d' estrany, per altre part, que aixís obrassen autors que la major part de las vegadas quedaban desconeguts, puig s' ascondian sots lo vel del anónim, contantse pagats en haber treballat en major honra y gloria de Dèu, be aixís

com solian fer los constructors de las meravellosas catedrals que d' aquells seggles possehim, si no tingué inconvenient en ferho de la mateixa manera, en determinadas ocasions, lo respectable Dant Allighier?

Comprobant son de quant deixam manifestat, entre altres que de segur deuen existir, pero de las quals no habem esment, la terrible «*Historia del cavallèr Tutglat*», lo «*Viatje al Purgatori de Sant Patrici fet en 1398 per lo compte Ramon de Perellós*»; lo popular «*Romiatje del Venturós Pelegrí*»; la «*Dança de la Mort*», de Pere Miquel Carbonell»; lo «*Poema de la gloria de Amor de Fra Rocaberti*»; lo *Testament de 'N Serradell de Vich*» y per últim y finalment l' espantós «*Viatje de Pere Porter*».

Conegudas la major part de las obretas que acabam de citar, per haberlas donadas á llum, la *Historia del cavaller Tutglat* y la *Dança de la Mort* lo discret arxive de la Corona d' Aragó en los volums XIII y XXVIII de la riquíssima col-lecció de Documents inédits que ab gran diligencia y constancia dona á llum fa ja molts anys; lo *Venturós Pelegrí* y lo *Testament de 'N Serradell*, lo conegut bibliografo é inspirat poeta 'N Marian Aguiló, en lo preciosíssim «*Cansoner de les obretes mes divulgades en nostra llengua materna etc.*», lo *Poema de la Gloria d' Amor*, lo malaguanyat Camboliu en sa obreta titulada, *Essai sur l' Histoire de la Literature Catalane*; y lo *Viatje al Purgatori de Sant Patrici*, lo Marqués de Castellani en lo volum primer de las «*Memoires de la Societe archéologique du midi de la France*», nos ficarém especialment en la «*RELACIÓ Y ESPANTÓS VIATJE DE PERE PORTER*» que tanta fama gosá en son temps, y que, per tant que á principis del disseté segle vejé la llum, constitueix nova proba de que jamay s' interrompé la tradició. Aixó no obstant requereix altre article. En ell nos ocuparém breument.

GAYETÁ VIDAL Y VALENCIANO.

Octubre de 1876.

QUATRE MOTS

SOBRE LA LITERATURA CATALANA

DIUIT anys fa del renaixement de nostra literatura catalana, si contém sols desde la restauració dels Jochs florals, que desde un bon xich mes endevant si volguessem fer menció de poetas com Aribau, Rubió y altres podriam contar: y ab tant de temps li succeheix á nostra literatura una cosa tan estranya ab las duas que la rodejan, que quasi no sabriam com calificarho, si de poca pietat ó enveja.

En aquest transcurs de temps tot ho hem ensejat, no hi ha género de literatura que no s' hagi dut y ab honra, á terme; díguinho los divuit tomos publicats dels Jochs florals, díguinho los tretse calendaris catalans del senyor Briz, los periódichs populars y científichs, lo teatre catalá complert baix tots conceptes, las innumerables obras de tots géneros surtidas; y apesar de tot, la una literatura, la francesa, considerantnos sens dupte en mes de lo que mereixém nos creu fills de una de sas branca la Provençal, mentres que la castellana, mirantnos per sobre sas espatllas, sens dupte per la gran altura á que 's troba, rellega al olvit y nos deixa com cosa, que encara que sigui dintre de la nació, no pot ni deu esser gloria seva.

Lo Sr. Balaguer y Merino al ocuparse en son article bibliogràfich publicat en lo últim de esta Revista, de lo discurs, insert en la Romania, pronunciat per lo ilustrat catedràtich del Colegi de Fransa (Paris) senyor Pau Meyer, reivindica ab bons fonaments y gran copia de datos la originalitat de nostra literatura ¿Com poden haber influït los *felibres* en lo renaixement de la llengua y literatura catalanas, quan la seva y la nostra marxan per una via del tot distinta, presentan caràcters enterament diferents y en res se semblan? ¿Com poden haber aquells influït en nostres escriptors si molts d' estos, y ben be ho proba lo Sr. Balaguer, son anteriors al renaixement de la literatura provensal?

Catalunya ha tingut sempre una forsa y vitalitat propias, potser com cap altre de las provincias de Espanya; díguinho la historia antigua oberta per tothom que la vulgui veure, díguinho fins en los temps moderns son comers é industria.

Un aconteixement terrible, horrorós, fill de un esperit de rancuniosa venjansa, pogué anonadarnos per espay de un sigle. A un altre poble potser l' hauria mort; mes tantost refets de tan forta sacudida, nostre esperit torna cap á las sevas naturals vias; sentint necessitat de viure, esclata en totas las manifestacions possibles ¿Se concebiria d' altre modo que d' un plegat y de tots los confins de nostra estesa comarca, ne surtissin mes de trescents escriptors que en tots géneros y formas ostentin sa vida propia?

Lo mohiment estava donat, la literatura que per ma airada morí á principis del sigle XVIII, prohibintse lo alenar, y mostrarse fins en la mes insignificant obra, torná á viure á principis del actual sigle; pobre es veritat, perque encara era massa sagnent lo recort de la sacudida, mes per aixó ab la suficiente forsa pera donarse á co-neixer; així es que la generació nostra que ja pot prescindir de dit recort, puig lo dolent no pot durar, s' aixeca

entera y á la una fent sentir sa veu, prepotent y forta pera ferse respectar.

¿No se nota en nostres temps en totas las naciones un reviscolament de las literaturas provincials? ¿No es filla per exemple de nostra época la siciliana estimada com es natural, en tota Italia, ab sos cants y cuentos é innumerales obras que podriam citar si no temessim allargar-nos massa? ¿No se publican una porció de obras, fins traduccions de antigüas, en llengua bolonesa, y en Venecia no se publican en veneciá sas mes populars obras, tradicions, supersticions, llegendas, cuentos etc., y en Bretanya en bretó, en Albania en albanés, etc., etc., ¿per qué no 's diu també donchs que aquellas literaturas son fillas del provensal? Perque son massa lluny y no s' creuria. Deixins donchs en pau, dónguisens lo que 'ns pertoca y sino per lo que valén los escriptors que desde principis d' aquest sigle han preparat la actual renaixensa; per no fer-nos inferiors, á lo menos, ab la de las altres naciones, no 'ns vulguin negar lo puesto que en la marxa de la civilisació nos pertoca y treurens sens mes ni mes, una de nostras principals glorias.

En quant á la literatura castellana, no som nosaltres qui ho dihem; parla un castellá. Lo erudit escriptor don Marcelino Menendez y Pelayo en uns importants articles que publica en la *Revista Europea* se queixa ab rahó del esperit de centralisació científica que tant predomina avuy en nostrá patria y abogant pera que no 's perdi nostra tradició literaria, reivindica per literaturas provincials lo lloch que los hi correspon en la literatura general espanyola.

¿Donchs qué, lo nascut á Espanya si no ho ha sigut dintre de Madrit, ja no es dela patria? La honra dels fills no es la honra de la mara? Fins ara tot ha sigut castellá. *La bandera de Castilla*, en lo escrit las armas sols de Castilla, en las cátedras de historia de la literatura Espanyola sols la literatura castellana y en tot sempre una sola provincia imposantse á las demás. Per aixó no podém menos

de aplaudir de tot cor al Sr. Menendez Pelayo y desitjém de totas veras que los representants de la nació; que tant deuen interessarse per lo moviment científich y literari de son país sens descuidar los interessos materials procurin que baix lo epígrafe de literatura Espanyola que fins avuy dia los catedrátichs la fan sinónima de castellana, de aquí endevant hi compregan lo estudi de totas las literaturas, que encara que fillas de Espanya s' hi manifestan en diferentas llenguas. Com á espanyols, podem passa; en que se 'ns obligue á apendre de cor las obras de Cervantes, gloria ab justicia del mon literari, com á catalans no podem passar en que ni sisquera se dongui á n'els castellans idea de la existencia d' Ausias March, émul de Petrarca.

Demaném justicia, y ja que ab lo nom de Espanya se comprenen las cuarenta nou provincias que constitueixen lo regne, també dins del nom literatura espanyola deuen compéndres las literaturas del regne que no parlan en castellá.

Al dir aixó parlém com á catalans que desitjém la bona armonía de tots los que vivim dins de una mateixa patria.

PERE JOAN BERNADAS.

LA MÁNEGA D' AYGUA

Qui no ha vist may algun d' aquestos hermosos pobles de la costa ¿alguna de aquestas blancas colometas llensadas per las onas al peu y entremitj d' enlayradas y feréstegas rocas?

Totas las tardas quan lo sol deixant un rastre de llum sobre lo inmens llit blau de la mar dirigia sa esfera de foch envers l' occident Eudalda y Robert, perdentse sos petits y descalsos peus entre la arena, s' acostavan poch á poch fins á los mateixos llochs ahont batian las onas, cullint petxinas, estrelas de mar, caragols y totas las altres cosas que las onadas depositan en la platja.

Lo devantal de Eudalda era al cap d' un chich tant ple de totas ellas, que moltras voltas se li esquinsava. Quan tant bon aplech ne tenian era de veure la joya que en sos rostres se pintava: moltras vegadas, tant distrets estavan en son trevall que no s' adonavan de la vinguda de una grossa ona que adelantantse mes que las altres los cubria deixantlos mes molls que peixos, ab gran enfado de las sevas mares, que quan aixís tornavan á casa era menester que algun bon vehí se interposés á fí de estalviarlos alguna patecada.

—Prou algun dia os succehirá una desgracia, 'ls hi deyan; y quina manera de malmetre la roba!

Mes prompte la tempestat passava y las mares tot fent com qui 'ls vol fer anar al llit sense sopar, se 'n morian de ganas de da'ls hi.

Altres vegadas, si trobavan per allí la barqueta d' algun pescador s' hi posavan dins y rema que rema entre tots dos, quan eran ben lluny, rihent á voltas, altres llevant al vent sas tendres é infantils veus, entonavan una dolsa balada 's barrejavan ab los rumors vagarosos de las brisas marinas, s' hi estavan fins y á tant que 's feya fosch, y mes de duas vegadas havia sucsehit de tenirlos de anar á cercar, perque segons com estava la mar no tenian ells prou forza pera conduhir la barca á lloch.

De petits se feren grans, lo pare d' en Robert havia tornat de sos viatjes tant pobre com quan se n' hi va anar; havia recorregut tots los mars, havia servit en barcos de guerra y mercants, havia arreplegat alguna cosa que invertí en un llaut del que n' era 'l sol propietari, mes la mar fou ingrata per l' home que tot li havia confiat, y un dia destruí sa hermosa embarcació y gracias que lo deixés á ell ab vida. Lo vell marí trobantse carregat d' anys y sense forsas pera tornar á empendre fortuna se 'n aná á son poble ahont lo esperava sa esposa, y son fill al que ab prou feynas coneixia, portantlos per tota riquesa, un tresor de historias que havia arreplegat en sos viages.

Aixís fou, com Robert era pobre, y s' havia de guanyar la vida pescant: molt trevallava per veure si podria estalviar alguna cosa á fí de comprar unas arrecadas per sa hermosa enamorada: mes res li eixia; intrépit com cap altre no temia al mar per enmaranyat que estés: qui 'l' hagués vist dret á la proa de sa barqueta, combatuda per las encrespadas onas, ab sos ulls de foch en los que 's reflectia sa gran serenitat, ab sos cabells negres y caragolats adornant son front amorenit, nua de genolls en avall sa fornida cama, l' hauria pres per un d' aquells deus maríns als que adorá la Grecia.

Ella graciosament vestida y pentinada, passava 'l dia

sentada á la porta de sa casa ab son polit coixinet á la falda y fent ballar entre sos dits los xarraires boixets que anavan formant una ampla y bella blonda qual producte destinava pera comprar sas robas de nuvia. Sentada allí veyá pasar á en Robert cada volta que aquest anava ó venia de la platja: á voltas lo vell marí tot fumant en sa pipa de ámbar, única cosa que havia salvat de sa fortuna, anava á ferli una estona de companyia y li contava alguna de las sevas aventuras: quan aixó sucsehia, s' omplia la casa de Eudalda de gent, petits y grans, ansiosos de saber las mil vicisituts que 's passen en los mars llunyans.

Una tarde estava lo vell marí llensant bocanadas de fum de sa inseparable pipa al costat de Eudalda y rodejat, com he dit, de una pila de gent, als qui contava la historia de lo primer viatge que feu en las regions antárticas; era tant meravellós lo que 'ls deya que tothom l' escoltava casi sens alenar.

—Nos trobarem, deya ell seguint sa relació, devant d' una immensitat de montanyas de gel, que sobrenadavan demunt de l' aigua ó eran arrossegadas per ellas á una gran distancia dels llochs ahont s' havian format.

A aquestas montanyas los donan lo nom de icebergs, y tenen las formas mes estranyas y fantásticas que vos pogueu imaginar: á voltas semblan grans palaus, á voltas altíssims campanars, pilastras, arcadas, torres, pedras immensas delicadament filadas ó esculTURADAS com las de las góticas fatxadas: tots aquestos caramells de glas de una puresa tan immaculada, que ni la mes petita volva de pols ha tocat may desde 'l dia de la creació, presentan als ulls del navegant, los mes variats y vius colors; sas rocas son formadas de pedras preciosas que brillan com diamants ó vos fan veure los colors del safir ó la esmeralda; vos dich que may vos formariau una idea de la varietat y boniquesa de sos colors; tant de dia com de nit llensan una resplandor que no os puch explicar, á voltas sembla plata brunyida, á voltas llensa 'ls colors de l' arch de sant Martí.

Hi havia unas grans arcadas de aquestos colors sota las que nos ficarem, pero prompte 'n tingueren de sortir, puig baixavan á unas grans covas per las quals se introduhia l' aigua del mar, sobre las que estavan edificadas, y pujant amunt com una bufera, feyan un soroll semblant de una forta tronada; una munió d' aucells, los que no entenguerem ahont podian tenir la posada, entravan y sortian d' aquells fondos llensant crits estranys; nos pareixia trobarnos en las ruinas d' algun vell castell ó d' algun arruinat convent: las embestidas de las onas se estrellavan contra 'l nostre barco y 'ls ressons de las nostras veus eran tramesos per aquellas fortas y sólidas murallas d' inmensa blancura. Es imposible que vos pogueu fer cárrech d' aquell estrany y maravellós conjunt; figureus una ciutat arrunada ab palaus d' alabastre de totas formas y de totas menas, pilans grossíssims, edificis que forman carrers que crusan per diferents cantons; y ab ab prou feynas si os ne podeu formar una idea exacta. A mí m' impresioná en gran manera causantme al mateix temps temensa veyent que sols Dèu era capás de dirigir la nostre nau en mitj d' aquellas flotants montanyas, sens que 's fessin á micas: molts son los que en ells s' hi estrellan.

Lo calor del sol, la maror que aixeca y trenca 'ls icebergs ab espantós estrépit, los trossos de glas que 's desprenen de las parts inferiors, y poden, pujant amunt, foradar lo casco de la embarcació, las rápidas corrents que tot seguit se forman pel seu vol, las onadas que tot ho fan anar d' ací d' allá, y l' aigua salada que ho corromp y acaba pera ferlo despendre dels seus agegantats fragments; veuse aquí los inmensos perills á que 'ns trobavam esposats entre aquells banchs de glas. Lo capitá ab tot nos digué que 'ls barcos balleners molts voltas atracavan en ells, é hi trovavan un refugi contra 'ls icebergs de menos magnitut que arrossegats per las corrents los haurian destrossat, y deya també que molts vegadas s' hi havian provehit de l' aigua dolça que tenen en son fons,

y raja á voltas per sos costats formant pintorescas cascates; lo que poguí veurer jo mateix la segona volta que passegí ma nau pel *Occeá Boreal*.

Aquesta segona vegada hi troví allá moltes embarcacions que en cert temps del any hi van pera cassar bacas marinas, ossos y altres animals que 's serveixen d' aquelles islas flotants pera ferse transportar d' una costa á l' altre.

—Sant March, Santa Creu, Santa Bárbara no 'ns deixeu; digué en aqueix punt la Eudalda tot senyantse al sentir un horrorosíssim tró.

—No sias timonera, minyona, li digué lo pare d' en Robert.

—Quina pudó de sofra, digué un dels de la rodona, y quina mar mes alterada afegí mirant en sa direcció.

—Tindrém tempestat y grossa, digué un altre, un núvol ben negrot se 'ns acosta, y miréu, quina cosa mes estranya, sembla que 's baralli ab las aigüas del mar fentlos fer remolins.

—Es estrany, mormolá lo vell marí, aixecantse y sortint lo cap del llindar de la porta, ningú diria sino que 's forma una mànega d' aygua.

—Que 's aixó d' una mànega d' aygua? preguntá Eudalda á la que encara no havia tornat la tranquilitat.

—Una mànega d' aygua, respongué ell llevant bocanadas de fum, es un tros de mar ahont las onadas s' hi arremolinan ab una llestesa espantosa duentlas, seguidament, seguidament, cap al mitj ahont hi agombolan una gran immensitat d' aygua que 's va enlayrant, enlayrant, en forma d' embut, mentres que lo núvol negre que hi ha demunt d' ellas tornantse també com un embut, mes dirigit cap avall com si 's volgués juntar ab l' altre, s' hi atansa: com engollint las ayguas, fins y á tant que s' han juntat formant allavoras una llarga pilastra que puja del mar als núvols. Sembla que estiga buyda y no obstant algunas vegadas s' ha vist distintament circularhi las ayguas, semblant lo fum d' una ximeneya.

Un altre tró mes fort y mes aprop que 'l primer se deixá sentir. Eudalda se estremí, mes s' aguantá y no digué una paraula, mirava ansiosa á tots los pescadors que ab sos grans paners los uns, las tremas al bras los altres, descalsos y ab la cama nua fins á genoll, passavan correns cap á casa seva pera aixaplugarse de la tempestat. Sentias també de tant en tant algun:

—Oooo, issa, óooo, issa, dels que á tota pressa recullian sas barcas, remos y eynas de pescar, fugint de la enfurismada mar.

Lo vell marí sens fer cap cas de aixó seguia son recit.

—En mitj d' aquell bull y remolí de las onas, los barcos que 's troban prop d' ellas corren un gran perill puig cap s' escapa de ser engolit pel xuclador que atrayentlos á sí 'ls fa donar voltas y giragonsas vertiginosas xamicantlos de mala manera si son barcos petits y trossejantlos als grossos; sols poden salvarse d' ella á cop de canonadas si logran descompóndrela.

—Verge de la Misericordia ampareulo: digué la Eudalda esclatant en un gran plor y cubrintse la cara ab sas mans.

—Qué 's aixó Eudalda, ¿que no navegas en popa? li pregunta lo vell marí.

—Estoneta ha que ja no passa cap pescador, lo que prova que ja tots s' han recullit á sas casas, y en Robert no ha passat encare, ni es probable que passi, puig si hagués estat á la platja l' un ó l' altre lo hauria esperat. Pare, pare, correuhi que si ara fes la mànega d' aygua y ell fos al mar, l' engoliria junt ab sa barqueta.

Lo marí arrugá son front, llensá una bocanada de fum y corregué á aguaytar la mar. Al primer cop d' ull s' esgroguehí fins á quedar blanch son rostre colrat, després ab un tromolór inesplicable en un home avesat als perills, cridá ab tan forta veu que fins feu somourer las casas, y ab un tó de mando com si manés la seva nau.

—Arrieu, arrieu depressa tots los que tingueu escopetas y anemla á escopetejar avans no perdi á mon fill; la mànega d' aygua s' es feta.

Lo cuixinet de fer puntas, relliscá de la paret ahont se recolsava, ab lo moviment de desespero de la Eudalda y cayent en terra los boixets al topar los uns ab los altres llensaren un llastimós gemech.

Quina nit d'angunia! Robert no torná, son pare se estigué á la platja fins que s'hi vegé, de res haurian servit los tirs, y 'l monstre marí havia pres tot son increment, ningú recordava haverne vista may cap per las costas del Mediterrani: frisós lo vell en sa casa, de bella nit s'entorna á la platja y ficantse á una embarcació se endinsá mar endins ab tot y la fosca.

La mar estava ja tranquila, mes no deixava pera aixó de tenir sos perills y sobre tot, casi era inútil pensar en trovar lo seu fill ab aquella fosquedat.

Al clarejar la aurora se dirigí á terra, esperava encara que son fill s'hagués salvat á forsa de rems, puig un altre minyó faltava que 's deya si anava embarcat ab ell, y entre tots dos, pensava lo pare, que diantre será que no 'n fugissen ab temps y que perduts per la mar no poguessen desembarcar quan volguessen y ho hajan fet mentres jó los anava cercant. Ab tot, quan mes prop era de terra li anavan faltan las esperansas y casi no tenia valor pera abordar.

Sobté, un objecte ferí sa vista, eran las llatas de una barqueta desfeta que sobrenadavan demunt de l'aygua.

Groch, esferait y erissat lo cabell, s'atansá á la platja: com mes s'hi atansava mes taulas de fusta trobava. De prompte un crit espantós, ronch y feréstech com l'udol d'una fera, ó com lo grunyar de la terra avans de un terratremol, s'escapá d'aquell ample y fornit pit que may havia tremolat devant de cap perill.

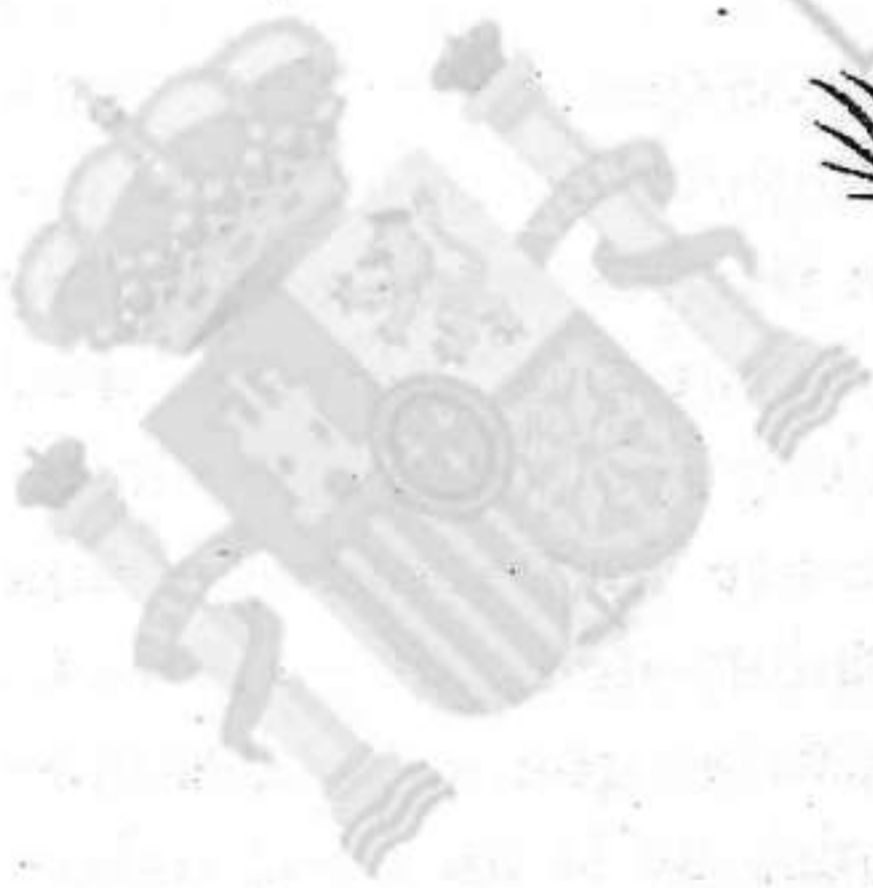
Entre las onas que llepavan la platja y seguit lo seu va y ve 'ls servia de joguina un gelat cadavre, era 'l del company de Robert.

Allí ahont aquest últim havia jugat y cullit petxinas quan petit ab la xiqueta Eudalda, s'hi trobava aquesta

mitj ajeguda en la arena, mullada per las onadas que á voltas la cubrian tota, llensada al vent sa llarga cabellera, esgarriats sos ulls desmesuradament oberts res veyan de lo que en son entorn passava, y que tenint fortament abressat á un cadavre mormolava ab una veu que mes be pareixia un sospir ó 'l remor de la marinada?—Robert! Robert!

Lo vell marí caigué de terror en terra.

MARIA DE BELL-LLOCH.

UN DOCUMENT INÉDIT

SOBRE LO

MONASTIR DE SAN LLORENS DEL MONT

ALTRE dels molts beneficis que ha donat la publicació de aquesta important revista, ha sigut un despertament per los estudis literaris é històrichs entre 'l jovent de Catalunya, que promet bona cullita de fruyts de tria, si tenim que judicar per los presents que are han rebut aquellas dos branques del saber del col laboradors de LA RENAIXENSA.

Fets aislats á primera vista, noticias que se arreconaban ab menyspreu, com impropias de la dicció castellana, han sigut exposats, y fentse sobres d' ells estudis detinguts en nostra llengua catalana, han després vingut á conclourer en fets lligats de la general historia y ben dignes de ser cuidadosament exposats per coneixement de lo que fou nostra patria en las centurias passadas.

Aixís succehí ab la historia del antich monastir de Sant Llorens del Mont del bisbat de Gerona, del qual tant y tant poch se 'n sabia y tant y tant ne parlaban los historiadors.

Lo Sr. Alsius en lo número III del segon any d' aquesta revista publicá un interessant article contant algunas ignoradas novas sobre son passat y son present, que serví de motiu perque lo Sr. Balaguer en los números següents publicqués una série de documents, vinguentse á fer d' aqueix modo un' aplech de bonas noticias históricas sobres aquell modest monastir: y es de notar, en comprobació de lo damont dit, que lo Sr. Balaguer ab tot y tenir de temps los documents, no 'ls havia cregut prou importants pera la estampa y se determiná á donárlosi ab l' exemple del Sr. Alsius.

Puch ben dir que ab l' exemple del un y l' altre me deixo á fer la meva presentalla esquivant també lo temor de la poca importancia, que tenia á mon veurer un document del que se 'n conservan dos trasllats en lo inestimable *Llibre vert* del Capítol de la Seu de Gerona (fols. LXXXV. y CLX.) referent á la historia de dit monastir, que vaig copiar quan estava guardat en la biblioteca del Institut provincial de Gerona.

Lo document explica que en temps del bisbe d' aquesta ciutat Guillem de Vilamarí, Bernat, abat de Sant Llorens del Mont, habia edificat en lo monastir una capella baix invocació de Santa Maria, sens permís del bisbe, per lo que habentse mogut cuestió, lo abat habia sigut condemnat á certas penas, mes lo bisbe Pere de Rocabertí que succehí á aquell, feu donació á l' abat de la capella y sos emoluments ab algunas reserves.

Aqueixa es la substancia del document, y ella y los demás detalls que porta lo fan prou curiosos pera publicarlo.

Veyeulo aquí:

In nomine s(an)c(t)e et individue trinitatis patris, et filii et sp(iritu)s s(an)c(t)i Amen. Ad divine laudis obsequium basilice s(anct)orum Institutum exhiguntur ut meisque domus or(ati)o(n)is existunt suffragia beatorum agmina implorentur quorum presidus christi fideles eterne felicitatis gaudia consequantur. Terrestris quedem ecclesia,

celestis mansionis hereditium reprehendat et in hac exhiberi debet, obsequium quo ad illam per feliciter ascensum, possit, aditus preparavi. Nos igitur petrus dei gratia Gerundensis Episcopus attendentes per vos venerabilis et religiosus vir frater b(er)nardus per eandem abbas monasterii sancti laurencii de monte nostre di(o)c(es)is propitiante divina clementia heredificavistis seu heredificavistis in summitate cuiusdam montis in alodio dicti monasterii sancti laurencii, et infra eiusdem monasterii parroquiam seu limites quoddam oratorium seu capellam que vulgariter sancta maria de monte vocatur in qua quidem capella est ad honorem ipsius genitricis dei marie altare constructum, et ibidem misse et alia divina officia fuerunt sepe et sepius celebrata quodque nutis ipsius gloriose virginis suffragantibus eadem capella longe lateque celebris habetur, et ita crebris celitus coruscat miraculis ut non tum ad illam domestici et vicini verum et de longinquo ad promerenda divina beneficia innumerabiles undique confluat p(o)p(u)li. Ideo ab honorem dei et virginis prefate gratis, et ex certa scientia per nos et successores nostros concedimus, donamus ac confirmamus domino deo et monasterio predicto sancti laurencii de monte et vobis venerabilis B(er)n(ar)do eiusdem abbati predicto et successoribus vestris in dicto monasterio in perpetuum in presentia notarii et testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum ipsium oratorium seu capella cum omnibus obventionibus, luminariis et christi fidelium heremosis que ibidem abvenerint in futurum. Et cum omnibus aliis iuribus et pertinentiis suis. Ita per vos et successores vestri in dicto monasterio habeatis et possideatis perpetuo capellam predictam et eius iura et obventiones quecumque colligatis et precipiatis pacifice et quiete sine contradicente nostra et successorum nostrorum. Et quem inter dominus Guillermus bone memorie predecessorem nostrum, et vos dictum abbatem fuit diutius questio agitata ex eo que preter auct(oritat)em et assensum episcopi Gerundensis fuerat heredificata ipsa capella

per vos seu conventum dicti monasterii et ex eam predic-
tam fuisset indicatum sententialiter per dictum oratorium
seu capellam cum bonis que ibidem á christi fidelibus ob-
veniunt in ius dei domini Guillermi predecessoris nostri
et Gerundensis ecclesia debere penitus revocari vosque
dictus abbas et conventus et dicti monasterii fuissetis per
eandem sententiam ad solvendum dicto domino Guiller-
mo predecessori nostro decens et septem millia solidorum
barchinonensis condempnati ratione bonorum que
obveniant ad capellam prefatam. Recognoscimus nos die-
tus episcopus vobis sepe dicto abbati que per dicta decem
septem milia solidis in quibus fuistis ut predicatur sunia-
liter condemnatus fuerunt ponita per nos tam in opere
dicte capelle edificate quem etiam in reddibus emptis
pro stablimento presbiteri quem ad mandatum et ordina-
tricem nostram instituistis in capella superius nominata.
Et si aliquando fonte vobis super est de quantitate predic-
ta illud gratis et sponte nobis et capella predicte remitti-
mus et donamus pro ut melius et plenius adurum uro-
rumque bonum et sanum intellectum possit intellegi
atque dici. Retinemus tamen expresse nobis et successo-
ribus nostris et Gerundense ecclesie subiecti in omnibus
et nostris pareant institutis. Et per nos et successores nos-
tris habeamus semper in capella predicta, et eius presbi-
terio visitationem et procuratorem rationem visitatoris
debitam et correctionem et etiam institutorem et omnia
alia spectantia tam ad legem jurisdictionis quem ad legem
diocesanam. Retinemus etiam per si continget per reddi-
tus assignati benefificio presbeteratus capelle predicate per
nos et conventum dicti monasterii non sufficient singulis
ad quantitatem XV ^{cim.} libras barcinonis de terno in red-
ditibus computatis foriscapiis que inde exierint quod nos
et successores nostri Episcopi Gerundensis possimus fa-
cere et fiere facere complementum dicto presbitero de
obventionibus, luminariis et omnibus aliis quem ad ip-
sam capellam evenemet in futurum usque ad quantita-
tem XV ^{cim.} libras predictam, hanc autem concessionem,

donationem et confirmationem facimus vobis dicto abbati et monasterio supra dicto sub conditionibus et retentionibus supra dictis. Et salvo etiam nobis et successoribus nostris et ecelesie Gerundensis iuve in cens. X^{em.} librarum cere per vos seu conventum dicti monasterii nobis in vigiliis nathalis domini annis singulis in perpetuum prestande, prout in instrumento VI° idus decembris anno presenti per Raymundum de prato publicum notarium sancti petri de bisulduno conscripto et suscripto ac subscriptoribus vestri dicti abbatis et monachorum nostri conventus roborato plenius et latius continentur. Promittentes ipsam confirmatrices per nos et successores nostros semper ratam et firmam habere et nunquam contravenire. Et Nos Bernardus dei gratia abbas monasterii santi laurentii de monte predictum, predictam concessione, donatrices, et confirmatrices á vobis dicte domino episcopo sub forma ac censu et condicionibus supradictis gratis recipientes, ac predictis omnibus et singulis per nos et successores nostros expresse consentientes presens instrumentum firmamus concedimus et laudamus promittentes omnia et singula in eo eontenta quantum ad nos et dictum monasterium pertinet observare, attendere et complere et nunquam in aliquo contravenire iure aliquo vel rat(ion)e. De quibus omnibus ego suscriptus notarius ad mandatum domini episcopi et abbatis predictorum feci hoc presens publicum instrumentum. Quedam fuit actum in palatio episcopali Gerunde, et ab ipsis concessum et firmatum k(a)l(endas) januarii Anno domini m̄. ccc. nono decimo.

Testes sunt venerabiles b(e)r(en)g(ar)ius de pavo precentor, et Symon de sexano canonicus in ecclesia Gerundensis. Et petrus de prato iurisperitus Gerunde:

Ego petrus Gerundensis Episcopus predictus salvo june dignitatis episcopalis subscribo. Ego frater B(er)n(ar)us predictus abbas suscribo.

Eg~~x~~o petrus capmayn publicus predicti domini Gerundensis Episcopis notarii qui permissis interfui hec

scribi feci, sup scripsi et clausi cum supra posito in octava linea ubi d(icitu)r divina beneficia.

Tant de bo que, poch á poch, en la Renaixensa arribés á publicarse bona munió de noticias históricas sobres lo monastir de Sant Llorens del Mont, que donguessin peu ó coneixer tota sa historia!

EMILIO GRAHIT.

LO DILUVI UNIVERSAL

(TRADICIÓ INDIA)

ou un dematí cuan á Manú sos criats li portaren l' aygua pera rentarse las mans. Mentres s' estava rentant un peixet li vingué entre 'ls dits y li parlá aixís :

—Protegeixme y t' salvaré.

—Y de qué 'm vols salvar?—contesta Manú.

—Un diluvi destruirá totas las criaturas viventas ; pero jo 't puch salvar d' aquest diluvi.

—Quina protecció 't manca?

—Mentres nosaltres som petits—va respondre 'l peixet—un gros perill 'ns amenassa, porque 'l peix no 's creu faltar menjantse sos germans. Allavors tú 'm protegirás y 'm tindrás ficat dintre un vas: quan seré mes gros y no cápiga al vas, tú alashoras 'm ficas dintre una portadora pera conservarm' y quan jo seré massa gros per la portadora, 'm tirarás al mar porque desd' aquest moment jo seré prou fort pera defensarm' de tots los enemichs.

Lo peix se feya molt gros, puig creixia rapidament y allavors éll va dir:—Quan vindrá l' any que tindrà lloch aquest diluvi, tú, pots recordarte de mos consells, preparar un buch, y quan lo diluvi arribará, pujarás al buch qu' haurás construit, y alashoras jo 't salvaré. Manú ha-

bent cuidat al peixet lo deixá lliure al mar ; y en aquest mateix any que li habia dit lo peixet, prepará son buch no oblidant los consells qu' habia rebut.

Quan lo diluvi vingué s' embarcá. Lo peix va correr envers éll y allavors Manú posá 'l barco demunt l' espatlla d' aquell y aixís lo portá á la montanya del Nort. Apres lo peixet va dir :—Jo t' haig salvat; en l' entretant ferma ton buch á un arbre pera que l' aygua no se t' el emporti y cuan 's retiri l' aygua podrás sortir del barco.

Manú no 'n va sortir en efecte fins que l' aygua va deixar en sech aquell lloch que d' allavors porta encara 'l nom de «la sortida de Manú.»

Lo diluvi habia destruit totas las criaturas, y Manú fou tot sol lo sobre-vivent á tal desastre.

Desseguit comensá á fer oració pera poder tenir descendencia : feu lo sacrifici de Paka y va oferir á las ayguas llet y diferentas altrás cosas, continuant sas ofrenas, y al cap d' un any se formá una dona que sortí á sos peus. Mitra y Varouna habentse acostat á n' ella li van dir:—¿Qui ets?

—La filla de Manú.

—¿Vols estar ab nosaltres?

—No—digué ella—jo pertenesch á n' aquell que m' ha fet naixer;—ells la van pregar mes y mes, pero ella no acceptant sos prechs s' en aná envers Manú.

Manú li preguntá:—¿Qui ets?

—Jo soch ta filla.

—¿Cóm est tú ma filla?

—Los sacrificis que has fet á las ayguas, m' han donat la vida. Jo soch lo desitj que tú habias format fa temps.

Manú visqué ab ella desitjant tenir gran descendencia, y, per ella, dongué vida á aquesta nissaga que encara avuy s' anomena la rassa de Manú.

Los desitjos se cumplirem del tot.

JOAN MALUQUER VILADOT.

Madrid 21 Octubre de 1876.

CORRESPONDENCIA *

II

Sr. Director de LA RENAIXENSA.

ESTIMAT amich: casi 'm sab greu habervos fet la promesa d' escriurer sobre l' historia, institucions, legislació y carácter general de Navarra, puig en un moment de passió no preveya los obstables ab que ensopegaria ma limitada inteligencia al voler penetrar las nebulositats del origen d' aquest país y la diversitat d' opinions. mes ó menos apassionadas, de tot lo que á ell se refereix. Si l' ilustre Garibai, l' acérrim y erudit cronista navarro, afirma que 'ls temps primitius de aquest país están rodejats de confusions y duptes; ¿qué 'm passará á mí ab menos talent, menos práctica en las cosas d' aquesta terra, y menos medis per' enterarme d' ella? Pero recordant l' adagi de que «á pobres y á minyons no 'ls prometis que no 'ls dons» y parodiant aquell de «qui dona 'l que té no está obligat á mes» crech que cumpliré ma paraula y has-

* En altre número publicarém las notas corresponents á aquest article.

ta mon natural instint d' expansió dient lo poch que sé sobre 'l particular.

Lo primer que s' observa al estudiar las cosas de Navarra, es que aquest nom, que significa *terra plana* no s' aplicá á n' aquest país fins á l' any 778: avants d' aquesta fetxa, sos habitants eran coneguts ab lo nom de *vascons*, ó millor dit, *bascons* que significa *terra montanyosa*. Descendents com los autrigons, los caristos, y 'ls bárduls dels Iberos, aucthothonos de Espanya, componian la Navarra alta ó espanyola. la baixa ó francesa y la Souletina, y lluytaren, segons las circunstancias per rahó de las invasions dels celtas, romans, visigots y árabes, sense confondrese jamay ab fenicis, grechs, cartaginesos ni franchs. Y mentres coaligats los del comte del Arga y Pamplona ab los cántabros y celtíberos, sostenian sa independencia entre 'l Nervion y 'l Vidassoa; mentres combatiren durant 30 anys contra 'ls exércits de Wamba, los restants, constituint l' Iruracbat, se mantenian pacífichs y aislats en sas escabrosas montanyas sense oposar resistencia al pas dels invasors que no pretengueren ocuparlas may, no per temor de lluytas, sino porque, com afirma Mr. Mege, res los incitava á permaneixe y ficarse en aquet país. La pobresa de la terra, l' impenetrabilitat del territori, ab molts mes boscos que avuy, 'l retraiment de sos habitants feya que 'ls que mes tart fosen los vascongats, lluny de inspirar enveja ni interés als invassors los inspiressin la mes complerta indiferencia.

Si hagués succehit lo contrari; si realment hagués tingut lloch en aquells punts la permanencia continua d' alguns conquistadors, me sembla que 's trobarian molts mes monuments arqueològichs y numismátichs, y no 'ns hauriam de concretar á buscar las senyals de las conquistas en algunas poquíssimas monedas y 'l rastre de la gran via militar que anaba de Astorga á Burdeos, *Asturica-Burdigata*. Si hi passaren las legions, fou única y exclusivament ab l'objecte de aprofitar lo camí mes curt pera subjectar la Cantàbria, (1) y encara que 's trobin senyals

del pas de Swintila, no prova cap d'elles las lluytas inherents á una invassió, sino 'l pas d'una expedició marítima.

Mentres, per ço mateix, ni 'ls gots deixaren en Guipuzcoa ni en Vizcaya testimonis de dominació, en Navarra, y també en Alava, se descobreixen, en sas institucions 'l influencia de sa especialíssima legislació. Aixó no vol dir que 'ls bascons fossen completament dominats alguna vegada: de la mateixa manera que s'oposaren als conquistadors primers, sempre 'n quedaban dels primitius independents que ab lo vigor, y tal volta salvagisme propi d'ells, mantingueren sas naturals llibertats y sa instintiva independència. Y aixís com lluytaren contra 'ls Gots, ho feren contra 'ls árabes. Comensada la reconquesta en Asturias, y proseguida la resistència en los Pirineus, los catalans, navarros y aragonesos constituiren aquells regnes independents que tan que fer debian donar als vencedors de la batalla de Guadalete. (2)

¿Quin es, donchs, lo primer rey de Navarra ó de Pamplona (3) com s'anomená 'l regne en son principi? Uns autors afirmen que, reunits 600 nobles navarros en la vall de la Borunda, l'any 600 proclamaren rey á Garcia Ximenez, senyor d'Abarçua y Amezcuá, pobles de la Merindat d'Estella; altres, concedint lo nomenament del mateix rey, asseguran que sa elecció tingué lloch en la Cova de Uruel, l'any 716, segons uns, y 724, segons altres, sent proclamat per 300 nobles de Navarra y Jaca, no solsament rey de Pamplona, sino també de Sobrarbe. Encara que 's trobin molts duptes y confusions respecte al punt y fecha de tal proclamació, s'observa completa uniformitat en la persona elegida, com també en lo jurament que prestá als electors de mantenir sus furs y millorarlos sempre, sense empitxorarlos may; de repartir lo territori conquistat entre 'ls naturals del país que l'ajudessin, y en fi, de no procedir á cap *fecho granado* sense 'l concell y consentiment de dotze *ricos-hombres, ó sabios de la tierra*.

Mort en 758 aqueix Garcia Ximenez, li succehí son fill D. Iñigo Garcia (4). No 'm detindré á fer l'història de tots los reys: á mes de considerarla innecessaria, m'ocuparia mes temps y lloch del que puch disposar. Lo que si considero importantíssim y fins necessari, es fer constar que la corona en Navarra, sigué electiva hasta D. Sancho II; en temps del qual, si no per lley, al menos per costum, se convertí en electiva, repartintse ja en vida seva l'any 918, ab son fill D. Garcia, després Garcia IV, lo govern de sos Estats, puig lo nombrá rey de la Rioja. Tingas en compte que á D. Sancho I li succehí son cosí germá don Ximeno Iñiguez; que á D. Iñigo Ximenez, son germá Garcia Ximenez; á aquest son nebot Garcia Iñiguez; y que desde 'l referit D. Garcia IV ja 's descobreix una successió directa, per ordre de primogenitura, sent nombrats per las Corts solsament los successors que no son cridats pel rey difunt, y s' haurá de convenir en que, si al principi dominaba en Navarra 'l sistema electiu, en l' época de D. Sancho II domina ja l' hereditari, que s' observa marcat é indiscutible en lo testament de D. Sancho *el Mayor*; resultant d' aquí que 'l principi hereditari, basat en la costum en temps de Sancho II, se legalisa y sanciona en temps de Sancho IV, gracias á sa disposició testamentaria y l' anuencia del país; en virtut de la qual son fill primogenit hereta 'l regne de Navarra, repartintse entre sos 3 restants fills los de Aragó y Sobrarbe conquistats als moros y 'l comtat de Castella que li pervingué per sa muller donya Nuña primogénita de D. Sancho Garcia; quina partició guarda completa conformitat ab lo fuero general quan expressa que'l rey que *ganare é conquiriere de moros et hoviere fijos de leyal matrimonio et les quisiere partir sus regnos poédelo faser...* y asegura que *aqueillo valdrá porque eill se los ganó*. Tenim ja donchs, lo sistema electiu convertit en principi hereditari, quin principi fora escelent sens dupte, dadas las perturbacions que estalbia als pobles, si 's poguessen juntar una porció de qualitats, tal vegada impossibles, en los prínceps suc-

cesors, y sobre tot suprimir los assessinats y conquistas y usurpacions de la época mitjana, y las intrigas, revolucions y mala fé de la época moderna, que esterilisan ó imposibilitan la pau y la tranquil·tat y l' orde en los aconteixements que á sa sombra se desenvol·larian. ¿Qué 'n tregué Navarra de canviar de sistema de sucesió, si una vegada tirat rostos avall D. Sancho V en Penyalen, tingué de entregarse al rey d' Aragó Sancho Ramirez fugint de la repulsió que li inspiraba Castella que, gobernada per D. Alons, s' habia ja penetrat en lo regne navarro ab lo sant fi d' apoderarse d' éll, seguint l' exemple que á la mort de D. Garcia VI, li ensenyá D. Fernando? ¿Qué 'n tragué Navarra de prescriure tal retela, si D. Alons lo Batallador consigná en son testament disposicions tan peregrinas com la repartició de sos regnes entre las ordes militars y 'ls monasteris, tan oposadas al esperit del país y tan contrarias á la costum y al *fuero* que aragonesos y navarros, alashoras ùnits per l' entrega voluntaria aludida, convocaren y celebraren Corts generals en Borja (5) á fi y efecte d' anular aqueixa rara última voluntat, y més tart per la mateixa causa, en Monzon; y més tart, disgregats los dos regnes, per motiu de trascendentals desavenencias, cada qual en son punt, elegint los de Pamplona á D. Garcia VII? ¿Què 'n tragué Navarra de prescriure en son Códich legislatiu semblant principi, si á cada rey que moria sense sucesió, se debian de reunir las Corts pera nombrar al monarca digne de ocupar son lloch?

Deixant corre aquest assumpto, cal fixarnos en lo regnat de D. Sancho VII, lo Sabi, 'l protector dels juheus do Tudela, en la qüestió de si en Navarra estaban ó no las donas excluidas del govern. En un pacte estipulat entre 'l referit Monarca y D. Alons de Castella, diu lo primer que *si no deixés fill ó filla de llegítima muller que 'l succehis*, etc., lo que basta pera poder contestar en sentit afirmatiu: justifican·tho plenament lo regnat de D.ª Juana I sense cap classe de reclamació, queixa ni protesta per part del país. Se' m preguntaré, tal vegada, ab tó de dupte,

¿per quina rahó, á la mort de D. Lluís l' *Hutin*, ocupá 'l trono D. Felip lo *Llarch*, germá seu, en compte de donya Joana II, filla de sa primera muller D.ª Margarida, á la qual haguera pertocat la corona sent real y efectiu dita suposició? Y encara tal volta se 'm preguntará ¿per quina rahó 'ls navarros, tan amants de sas llibertats, privilegis y costums; los navarros que no deixaban perdre la mes mínima ocasió de protestar de la mes petita cosa que semblés una conculcació de sas lleys á pesar de que tingués lloch ab son consentiment; los navarros, que 's sabian federar incontinent al sospitar que perillaban sos drets ¿per qué baixaban humilment, vergonyosament lo cap, consentint ser governats per D. Felip, sense elevar la menor protesta, ni ab paraulas á la boca, ni ab armas en la ma, en defensa de sa llegítima D.ª Joana? Y ¿com es, que no solsament permeten ser governats per èll, en perjudici de la integritat de sos furs, sino que segueixen callant y quiets pot ser ab lo silenci del impotent, pot ser ab la concentració del prudent, al succehir illegítimament en lo trono son altre germá D. Carlos lo Calvo? ¿Per qué? ¡ ah ! Perque no habia arribat la hora; perque tots los pobles tenen moments de incubació. Per un cantó la regencia necessaria á la poca edat de la Infanta, per altre 'l desitx de que fos educada convenientment al costat de sos oncles, y tal vegada també 'l temor de exasperar als que, sent reys de Fransa, s' abrogaban ilegalment las atribucions de reys d' aqueixa terra, feya que 'ls navarros esperessin l' hora propicia de reivindicar sos drets y protestar de tal usurpació y tal *contrafuero* com cal á pobles que viuhèn ab dignitat al propi temps que ab política. Tan es aixís, que al requerirlos D. Felip, comte de Valois, successor del rey de Fransa, pera que 'l juresen y reconeguessen; en lloch de contestar ab pacient conformitat, en lloch de acatar ab escandalosa mansuetut sas exigencias ilegals, en lloch de seguir baixant lo cap vergonyosament devant novas infraccions de sos furs, com si 's despertessin de aquella apatía sospitosa, sentint estremir tot lo pais las fibras de

sa independència, incitats pel foc de l' amor patri, massa temps latent, se reuniren en Corts, lo 13 de mars de 1328 en Puente la Reyna, y 's declararen en oberta rebelió contra l' atrevit Monarca, prometent y jurant ríchs-homes, infansons y representants de las Universitats defensar tots plegats sos drets en favor de D.ª Joana II. Per ço respongueren al rey francés que no estaban pas tan olvidats de sa honra ni de la fé deguda á sos senyors naturals pera elegirlo á éll *tan extraño* de la sanch seva, *encara que admitiesen la lley sálica, cosa que no aceptaban*, NO SOLO POR EXTRAÑA SINO POR CONTRARIA Y REPUGNANTE á sa legislació.

Tot lo que 'ns diu clarament que lluny de poderse alegrar aqueixos aconteixements per via de proba en favor de la lley sálica, son testimonis intatxables pera justificar que ni una sola vegada s' aplicá, encara que fundat lo país en altas rahons y conveniencias polítiques hagués aplegat, jamay abandonat, una defensa y reparació tan dignament interposadas després (6).

Y ja que acabo de aludir algunas Corts, bo será posarvos al corrent de las pocas noticias, mes ó menos novas, mes ó menos interessants que tinch sobre 'l particular. ¿Quán comensa á descobrirse en Navarra aqueixa manifestació de la representació nacional? Com acostuma á passar ab l' origen confós de totas las institucions gloriosas que honran un poble, exajerant sa antiguitat la passió dels interessats y combatentla constantment l' enveja dels adversaris, hi ha escriptors que pretenen descobrir aqueixa representació en lo primitiu temps del regne, creyent veure reunió de Corts l' any 905 en Jaca, proclamant rey á un D. Sancho 'l Ceson de sospitosa existencia, y altres que 's empenyan en demostrar que no han existit fins molt després de l' época de D. Sancho Ramirez, en la que á mon entendre, examinadas las rahons en pró y en contra, se celebraren per primera vegada las verdaderas Corts. Queixosas totas las classes socials dels abusos de la noblesa en sa dolenta administració de justicia, l' any 1090, convo-

cats per l' espressat rey, se reuniren aragonesos, navarros y sobrarbienschs, en Huarte-Araquil, á fi de posar lo convenient remey á lo que passaba. Mes tart, en 1134, tornaren á reunirse aragonesos y navarros, com ja he manifestat, ab motiu del testament de D. Alons lo Batallador; sent ja desd' aquest temps mes freqüent sa convocació, arrivant l' institució parlamentaria á son alt grau de importancia en lo regnat de Carlos II á causa de la precisió de votar las Corts los donatius y subsidis que molt sovint tenia de demanar lo rey.

¿Qué eran las Corts? ¿De qué 's composaban? ¿Quí las debia convocar? ¿Quínas atribucions las competian? ¿Quín reglament interior se seguia? Totas aqueixas preguntas acudeixen á la imaginació confosament, y totas ellas se presentan rodejadas de duptes y contradiccions, duptes y contradiccions que, en lloch de dissiparlas, aumentan lo prurit que tenen molts sabis de fer duptar y l' interés que tenen molts hómoes de contradir.

Las Corts eran lo cos legislatiu destinat á resoldre sobre qualsevol *fecho granado*. No 'm detindrè en aqueix punt perque penso ferho al tractar de la llegislació navarra.

Si en Aragó 's composaban las Corts de quatre estaments, dividintse en dos lo bras militar, en Navarra 's composaban solament de tres, lo eclesiástich, 'l militar ó de la noblesa, y 'l real ó popular; com en Catalunya que, encara que per la varietad de hidalguía, se pretenguè dividir lo bras de la noblesa en los de caballers generosos y caballers de paratje, arrivant á presentarse realment separats en las Corts de Monsó en 1388, protegits per Don Joan I; ab tot constituí sempre, escepte en aquest cas, un sol estament. Lo bras eclesiástich se composaba del Vicari general de Pamplona, priors de San Joan y Roncesvalles, abats de Iranzu, la Oliva, San Salvador de Seire, Irache, Fitero, Urdax, y dean de Tudela: 'l militar se composaba del Condestable, 'l mariscal, lo marquès de Falces, y una porció de títols y senyors que aumentá llar-

gament: y 'l popular se composaba de una colla de Universitats que tenian privilegi de representació, extenentse ben aviat aquest privilegi per casi todas las poblacions importants.

¿Quí convocaba aqueixas assambleas? Segons Serafí Olave, no solament ni sisquera, s' ha de duptar de que no corresponia al rey lo dret de convocatoria, sino que podian convocarse contra sa voluntat y á pesar de sa voluntat: segons la majoría d' escriptors que han tractat aquesta qüestió, única y exclusivament, podia convocarlos lo monarca.

També está plantejada en Catalunya, y tractant d' ella D. Luis de Peguera, en sa obra referent á la celebració de Corts, afirma igualment que devian ser convocadas per disposició del rey. Mes ¿quí convocaba las que se celebraban á la mort d' un monarca que no deixaba successió directa? ¿Quí convocaba las que debian aceptar lo jurament dels reys, que no eran tals fins y á tant que havian jurat las llibertats navarras, encara que fossen elegits pel país? ¿Quí convocaba, á la mort de D. Sancho 'l Fort en 1234, los que proclamaren á D. Teobaldo I? ¿Quí convocaba, á la mort de D. Teobaldo II, las que proclamaren á D. Enrich? ¿Quí convocaba, á la mort de D. Cárlos I, las que juraren per llegítima regna á D.ª Joana II? ¿Quí convocaba las que en Pamplona, després de divorciarse en Monzon de las Aragonesas, elegiren rey á D. García Ramirez? ¿Quí convocaba, en fi, al correspondre 'l trono á Lluís l' Hutin, las que 's reuniren pera exigirli 'l jurament de respectar sos privilegis, federantse 'ls pobles pera defensarlos en cas de que 's negués á jurar?

Lo que resulta verdaderament dels fets, tan en Navarra com en Catalunya, es que si realment residia exclusivament en lo monarca la facultat de convocarlas, moltes vegadas se reunian sense aquest requisit y 'ls resultats tenian la forsa de la legalitat; y com desgraciadament, per lo que toca á legalitat, sempre pujan més las escepcions que la regla general, no m' atreveixo á resoldre aqueixa

qüestió, tota vegada que si fos certa tal prerogativa en los reys, tindriam de confesar que era poch respectada pel país. ¡Quántas no se 'n reuniren en Navarra, ara convocadas pel partit agramontés, ara pel beamontés en la época de D. Joan II y á la mort de D.ª Blanca; y en Catalunya ab motius de rebelarse contra 'l rey castellá, nombrant ara al príncep de Viana, ara D. Fernando, ara à Renat d' Anjou!

Y alguna cosa hi hauria de creure 'l país ab lo dret de convocatoria quan pretenguè exercirlo Pamplona en 1517 cridant corts pera Puente la Reyna ab l' objecte de desagraviar sos furs. ¿Eran Parlaments las assambleas convocadas per autoritats que no fossen lo monarca? No puch judicar tal cosa, en primer lloch perque, en Navarra no son anomenats tals, en segon lloch perque, en Catalunya que es ahont veyém més parlaments, aqueixas moltes vegadas, casi sempre eran convocats pel rey ó en son nom; y en tercer lloch perque, mentres los parlaments debian celebrarse per atendre un cas especialíssim que exigia 'l criteri de gent sabia é influyent; mentres no era en èllos obligatoria l' assistencia dels cridats, anomenantse misatgers als representants de las Universitats; las Corts tenian lloch pera tractar de las necessitats generals del país, sa assistencia era obligatoria y 'ls representants del bras real ó popular s' anomenavan síndichs (7).

Respecte á las atribucions y reglament interior d' aqueixas Corts fins lo sigle XV, que jo sápigam, no hi ha cap document legal que 'n tracti detallada y exclusivament, ab tot y aixó, afegint las noticias que proporcionan moltes actas de corts y alguns testimonis legals á las disposicions terminants que regiren després, se poden deduhir sense por d' equivocarse certas reglas y certs procediments que sempre 's tingueren en compte com cosas arregladas á lley. Las Corts donaban possessió als reys, acceptant son jurament quant ocupaban lo trono en virtut de las lleys de successió; ellas las elegian quant no regia la lley de primogenitura; ellas se cuidaban de la administaeió econó-

mica del país desde Carlos II; ellas declaraban la guerra, feyan la pau y otorgaban treguas; ellas exigian la justa reparació del greujes ó agravis; y ellas, finalment, coneixian, com habém dit, y tractaban sobre qualsevol *fecho granado*. Avants de que 'l monarca pogués exercir cap classe de jurisdicció; avants de que 's pogués titular rey; avants de que 's pogués considerar tal; encara que fos elegit y proclamat pel mateix regne, per las mateixas corts; era precís, com en Catalunya, Aragó y Valencia, que jurès sos furs, sas llibertats y sas costums, sent de tot punt necessari que ditas Corts acceptessin lo jurament; lo que prosseguí també després de sa anexió á Castella. De consegüent, lo rey, per més que fos rey de dret, no ho era de fet fins y á tant que hagués cumplimentat aquest requisit. Si per rahó de guerres, ausencia, malaltía ó altres causas justas, lo Monarca, previ 'l consentiment del país, no 's presentaba en persona á prestar son jurament, executantho únicament per delegació, las Corts protestaban en deguda forma de semblant escepció, ab l' objecte previsor de que jamay pogués alegarse com á lley lo que no era mes que una escepció consentida pel país. Avants també de tractar de qualsevo assumpto, s' exigia la oportuna reparació dels agravis: en las Corts de Pamplona de l' any 1510 s' expresa que *jamás se podrá entender en acto alguno de concesion ni otorgamiento ni de otra cosa alguna hasta tanto que los agravios sean reparados con efecto*. Y efectivament, jamay las Corts permeteren que cap Rey passés per alt aqueixa obligació, aludint una de las mes importants prerogativas del sistema parlamentari de Navarra, dignas de una nació que no consent un agravi ni de *sos propis senyors naturals*, com ho justificá en temps de D. Felip II, que haventse reunit Corts sense la menor senyal de procedir á la reparació dels greujes que 'l regne reclamaba, los diputats s' oposaren á sa reunió, esposant al Monarca, ab l' altiva forma d' uns vassalls que no volen ser aduldors pera defensar sos drets, l' obligació en que estava de desapraviarlos avants de tot.

Respecte á la administració, 's troban consignadas sas atribucions en una porció de testimonis irrecusables; en la inteligencia de que la intervenció de las Corts en la part económic del país, y hasta dels reys més tart, fou la causa principal de la importancia y notable desarrollo que 'l bras popular aná adquirint en la representació nacional. Convertit, com he apuntat, lo patrimoni particular del Rey en bens nacionals per haberse declarat en temps de Carlos II la insolvencia de la Corona y haberse convingut entre aquest y 'ls navarros que 'l regne s' obligaria á atendre totas las necessitats y obligacions económicas del Estat per medi de donatius voluntaris ó graciosos, previa sempre la oportuna deslliberació y concessió de las Corts generals al efecte convocadas, se feu necessari de consegüent, tenir de obrirlas cada dia mes sovint á fi de proposar lo rey á las Corts los subsidis ordinaris y extraordinaris que, aixis com los hi podian concedir condicionalment los hi podian negar de una manera terminant, com negaren los aragonesos lo donatiu que Pere IV los hi demanaba en las Corts de 1376: *E si non quisieren ó les pareciere que non deben otorgar ni darle así mismo en su mano é voluntad es*: com afirma 'l mateix príncep D. Carlos de Viana en un privilegi otorgat als infanzons de Navarra. De lo que resultaba que mentres anaba disminuint y estrenyentse lo poder de la corona, anaba augmentant y amplificantse 'l poder legislatiu de las Corts; y com que 'l bras popular era 'l que mes interés tenia en las contribucions, tota vegada que era 'l que més hi guanyaba ó perdia, la contínua intervenció en la votació de subsidis li obrí las portas de novas llibertats y nous drets que, unintse ab sas franquicias, sos furs especials, son caràcter y son poderós organisme municipal, debian fer d'ell un poble importantíssim baix molts conceptes, si la Providencia no hagués castigat sa orgullosa terquedat fent estérils y hasta perjudicials á sas millors institucions que ab lo temps, sense sas oportunas reformas, han perdut sa poderosa acció (8). Es cert que aqueix desarro-

llo parlamentari costá car al país, puig era degut á la demanda de contribucions ; pero també ho es que 'l poble, pagant ab diners sos privilegis y sas llibertats, compraba ab mes ventatjas l' igualtat que 'l colocaba devant per devant del rey ; proporcionantse armas seguras pera ferse respectar.

Per ço, preveyent ó coneixent quant valian, y desitxant trauren tot lo profit possible, las Corts lluny de votar los subsidis en qualsevol moment fiantse en una bona fé que 'l Rey podria tenir ó deixar de tenir, no procedian á sa votació fins que s' hagués contestat als contrafurs y agravis de una manera satisfactoria, accedint també á lo demanat pels representants del país. Las Corts, ab son sentit polítich y ab sa previsió natural massa comprenian que, una vegada obtingut un donatiu únich móvil, únich alicient, únich desitx important del Rey que las convocaba, poch se cuidaria aqueix dels demás negocis de interés general del Estat.

Ara bé: si estaban las Corts navarras facultadas pera concedir y negar, no solsament los subsidis ordinaris com las de Aragó, sinó la extraordinaria, s' ha de creure, com lógica conseqüencia de tals atribucions, que estaban també facultadas pera declarar la guerra ú oposarse á eila, puig la guerra es impossible sense 'ls gastos numerosos que ocasiona, y de consegüent, sense 'ls donatius que solsament las Corts podian votar. Encare que no 's trobesin altres provas, nos bastaria lo que ben clarament expressa D. Cárlos III, lo Noble, en lo tractat que estipuló ab don Joan II, en 1414, quant promet cumplirlo *«salvo si por los Estados de los Regnos en Cortes fuese acordado que la guerra, mal ó daño que se debiera facer era justo.*

Una de las causas que produian l' interés general que las Corts sentian pel país y sas cosas, era la de ser tots los representants fills de Navarra ab excepció dels varons y senyors forasters que tinguessen baronía ó senyoriu en lo Regne, com succehia en Catalunya. Tant era aixís, que en las Corts de 1536, 1550, 1554, 1556 y 1561 abando-

naren en massa 'ls tres estaments la sala de sessions perque s' havia permés la entrada en ella á gent forastera sense tenir baronía ni senyoriu que tal dret los hi concedís; qual dret de representació propia anaba lligat á moltes personas y á molts títols, per més que s' hage volgut duptar d' aixó, sense tenir en compte que en Navarra no solsament existian sino que hasta tenian son nom, diferenciántse ab lo de *nomina antiqua* als que l' habian adquirít avants de la anecció, y ab lo de *nomina moderna* als que los hi pervenia de després. Y á mes de posseir-lo 'ls homes, seguint en Navarra la repugnancia de la lley sálica en sas mes insignificants aplicacions, otorgaba á las donas que ocupaban lo lloch ó representació que tal prerrogativa portaba vinculada, de la mateixa manera que la tenian las de Aragó, comensant ja á descobrirse en l' acta de l' Assamblea inmensa de Huarte-Araquil, que ben clarament expressa que hi assistiren homes *et feminae*. No 'm detindrè pas en esplicar la manera de celebrar Corts. (9) Tots los escriptors que s' han ocupat del sistema parlamentari en Catalunya, Aragó, Navarra y Valencia, detalladament ho descrihuen. Sols observaré que 'l bras eclesiástich se colocaba á la dreta del Trono, 'l militar á l' esquerra y 'l real devant, que cada qual tenia son respectiu president, y que 'l eclesiástich era 'l president de tots los brassos. Com es natural, sent las Corts lo poder que junt ab lo Monarca s' ocupaban dels interessos generals del país, hi debia haber necessariament un cos competent que mentres ellas estiguessin tancadas, se fes carrech dels assumptos mes urgents en representació seva. Efectivament, hi havia una substitució importantíssima que en representació de las Corts coneixia dels *desafueros*, defensaba las llibertats y franquicias del regne y administaba justicia á tothom que ab rahó la reclamés. Coneguda ja en 1450, confirmada de una manera expresa en las Corts de 1569, variaba sovint en lo número de individus que la composaban; era la Diputació permanent que ha arriuat hasta nostres dias ab lo nom de Diputació foral.

Composta dels tres brassos sempre debia tenir dos representants de Pamplona; sent elegit lo bras popular pel cap de la merindat de torn per medi de insaculació, quin monopoli alarmá de tal manera als pobles perjudicats que reclamaren contenciosament per intervenir en la elecció, en virtut de qual demanda 'l Tribunal declará que 'ls individus de dita Diputació permanent debian ser elegits en Corts generals. Com en aquestas, lo bras eclesiástich tenia la presidencia ab vot decissiu en cas de votació empatada, y com en ellas los diputats eran inviolables, no podent ser presos ni detinguts interin duraba sa representació. Lo càrrech de diputat que al principi fou gratuit, pagant no obstant lo pais sos gastos, mes tart fou remunerat ab 2 duros diaris.

Aneccionada Navarra á Castella, 'l sistema representatiu seguí de la mateixa manera; veyent respectadas sas llibertats, sas costums y sa administració hasta pels mateixos Fernando 'l Católich, aqueix usurpador de coronas, per Carlos V, aqueix terrible centralisador y per Felip II aqueix tétrich fanatich, butxí dels furs aragonesos, com si la Providencia tingués destinada una compensació y revindicació á la inícu invasió del primer d'aqueixos reys.

En vista de tot aixó, se compendrà fácilmente que 'ls pobles navarros, gracias á sa representació, intervenian directament en los assumptos públichs y á major abundament si 's té en compte que 's trobaren ab la facultat de revocar los poders á sos procuradors ó síndichs fins al sigle XVII, no solsament avants de presentarlos á las Corts sino també després de ser presentats, restringintse, no obstant, aquesta facultat desde 1621 ab la prohibició de verificarho una volta haguessen fet sa legal comparacencia. Ab tot y aquesta restricció 'ls hi quedaba 'l dret com á la *Vinticuatre*na y *concells* en Catalunya de donar instruccions, senyalar la conducta, inmiscuirse en la administració y exigir comptes exactes de son comportament als diputats á fi y efecte de que fosin los veritables miralls,

y representants de sos mandataris, cosa que no succeheix ab los d' avuy en dia que mes que representants d' un districte, semblan, ó son realment, instruments, encara que orgullosos en alt grau, d' un partit mesquí com tots los partits, si no ho son de quatre particulars ó de son individual interés. ¿En qué consisteix semblant anomalia? ¿Cóm s' esplica que avuy, enorgullits ab justicia de tants descobriments maravellosos, de tants principis científichs y de tants medis purament moderns, tinguém de reconeixre, mal que 'ns pesi, la supremacia d' un sistema antich, creat expontánea y naturalment per pobles ignorants, sobre un sistema modern, creat en mitx del soroll y 'ls aplausos que s' acostuman dispensar á las conquistas modernas? Y verdaderament aumenta l' admiració quant s' observa y 's reconeix que ja un sigle avants de la anexió, á pesar de la influencia poderosíssima que Castella obraba sobre 'ls brassos eclesiástich y militar, que anaban perdent á sa acció, son esperit propi é independent, lo bras real ó popular se conservaba íntegro, incorruptible, defensor acérrim de sas llibertats, sas costums, sos privilegis, y sas tradicions. ¿Cóm es que en la nostra época 'ls reys y 'ls presidents del poder Executiu,—élls ab menos, molta menos forsa moral que avants, y 'ls pobles ab més sentit polítich y ab més instrucció—catequisan sense gayre dificultats als representants populars que com anyells, ó pot ser guineus, no oposan la mes mínima resistencia als capritxos dels governants per mes injustos é ilegals que sian y per mes renyits qme estigan ab los interessos y conveniencias generals del districte que diuhen representar? Pera mí s' esplica sencillament al considerar que, á mes de la influencia fecunda y eficaz que gracias á sas atribucions, exercian los pobles sobre 'ls síndichs, com acabo de exposar, se valian de un sistema electoral més segur que'l que usém nosaltres; l' insaculació (10). Avuy, avants, molt avants de proceder á eleccions, lo govern ja té designats y escullits y hasta assegurats, les diputats que li convenen pera conseguir una convenient majoría: en lo

temps á que fem referencia, mentres lo absolutisme y despotisme semblaba que minaba las grans institucions, coartant las llibertats públicas y aufegant las individuals en Navarra, com en Catalunya, Aragó y Valencia, no 's podia corrompre ni desviar fácilmente als representants populars elegits respectivament en sos districtes per una *vingtana* de insaculadors sortejats préviament d' entre tots los vehins d' una merindat y aislats en una sala tan bon punt anaban sortint de las bossas fins y á tant que habian complert son destí que era elegir als procuradors; notable procediment que, en lo cas de pressió, feya necessaria una corrupció ó una coacció general de tot punt impossible atesas las facultats de que estaban revestits los pobles pera destruir las consecuencias que poguessin ocasionar la mala fé y la tiranía.

Avuy, los governs sortits de la fermentació de la llibertat, sense principis fixos, sense formas especials, sense autoritat històrica, comprenent ó presentint sa debilitat y sa impotencia, quan mes gala fan de liberals mes procuran absorvir y centralisar las forsas de la nació pera sostindre la vida y preponderancia ficticia que, en sa ceguedat creuhen tenir. Mentres aqueixos governs revolucionaris se vanaglorian de las conquistas modernas, posant en ridícol tot lo que pertany á la tradició y á la historia, ab sos errors, sos vicis y sas perturbacions precisament nos justifican que no en vá se trenca la íntima llassada que uneix lo antich ab lo modern.

Avuy per arriyar á la llibertat, ó millor dit, pera mantenir la llibertat que, segons ells, habém adquirit y que ningú compren escepte certs privilegiats, se camina en progressió decreixent agafant per punt de partida l' absolutisme del poder central; avants, en los regnes que no puch menos que admirar, en Catalunya, Aragó y Navarra, los reys eran los primers que feyan fácil la independencia municipal, únich origen digne de la llibertat individual garantida per las lleys de la conciencia y del Estat. ¿Qué dirian los monarcas revolucionaris, qué dirian los

presidents de república, si després de ser proclamats, no per una revolució mesquina, si no pel país enter, no 's poguessen anomenar tals, fins haber jurat la legislació d' Espanya, prometent no empitxorarla may y millorarla sempre? ¿Qué dirian si, á pesar de son orgull que está á la altura de la democracia que representan, no poguessen penetrar en algun poble sensé'l previ jurament de respectar sas llibertats y sos privilegis? ¿Qué dirian, en fi, si al creurerse en sa arrogancia democrática árbitres de la administració de son palau, ensopeguessen ab unas Corts que ab diputats de voluntat de cor y de moralitat intatxable, l' obliguessen á traure damas de son costat, com obligaren á Joan I, á separar Na Çarrossa de Vilaregut?

Mes no puch deixar de compendre, amich director, que m' estich fent pesat, lo que no he pogut evitar pel motiu de no trencar lo fil del discurs. Un altre dia vos parlaré de la legislació y carácter general de Navarra.

Adeu siau: vostre afectíssim

FELIP DE SALETA PALOMERAS CRUIXENT.

ESTILS MODERNS

No hi ha que capficarse; per molt que inventen los homens en formas de govern per esser mes lliures y fugir de certes futesas, encara no s' ha vist que ningú s' hage atrevit á donar un *mandato imperatiu* á la Moda que li digués: en virtut de tal y tal article de la constitució d' aquest any (de la picor,) vosté queda obligada á fer tantas ó quantas evolucions anyals y prou. Y si percás delinqueix y 'm surt ab algun nou capritxo, vosté 's recordarà de mí; y alerta que soch com los del batalló de la blusa que 's menjavan las criaturas.

Ningú, en nostre temps, s' ha atrevit á legislar en la Moda; y ella vehentse tan lliure y tan soberana, n' ha fetas las que li han passat pel magí, y 'n ferá mes cada dia. ¡Com que no trova cap maco que li fassi cara! Ni te lleys que li ensenyen sos drets y sos debers, ni cap jutge que li senyale 'l costat per hont li pot vindre un trastasso que la baldi!

Tota aquesta introducció no serveix mes que per queixarme (ab procura de certas personas) de algunas innovacions que ha portat la moda que 'ls hi han escaygut tan

malament com un barret gran que se 'ls hi enfonsés cara avall.

Vull referirme á las reunions casolanas: avans teniam las sombras, y lo pare de familia sabia que podia portarhi tota la quitxalla y que allí 'ls tenia tan reposats y quiets,—com que se li adormian desde 'l primer acte—tant satisfets ab lo que habian vist, que sense cansarlos la imaginació 'ls predisposava suaument á la *non-non* que allí 's quedavan ab lo coll tort y los ulls ben tancadets á que se las hagués en Saldoni ab la Margarida, ó que 'ls tres Estudiants fessin diabluras per poguerse posar algun reparo al mal de cor que semblava que 'ls hi engreixés no mes que 'ls ossos qu' era lo que mes se 'ls hi desenvolava.

Encara sento dir al meu Padrí que cada vegada que 'm portava á las escalas de la Seu á veurer las sombras, se me 'n tornava á casa carregat á coll y mes adormit que 'l guix.

Ara podrian anar ab criaturas á aquestos concerts familiars y (hereus de las sombras) que mes de quatre pichs las veurian rompre 'l plor al bell comensament, espantats ab los crits del tenor, ó ab las cantadas disputas d' aqueix ab lo barítono, que sense altre remey que agafar la criatura y carregarla á coll podrian anar escoltant fins á casa lo concert de plorallas que per la banda del clatell 'ls anirian donant.

Avans eran sencills menestrals que donavan aquellas reunions ab lo sol objecte de distraurers sense cap idea vanitosa. Ara qualsevol fabricantó de blens de llum de cuina, ó qualsevol mercaderet que ha estat á Paris, com si diguessim á *desbastarse* y á pendrehi cert ayre de suficiencia y exquisitat de gust, que al tornar tot la seu afany se 'n va en tindre llástima als seus patricis que no hi han estat, en murmurar de 'ls governs perque no fan *las cosas*

com á França y á dir mal dels municipals nostres per alabar á 'ls *sergents de Ville* francesos, y pintarnos aquella terra com si fos la primera vegada que se 'n reben notícias, detallant minuciositats y futesas que tan se val que las conten com no perquè ningú 'n fa cás; y están tan enamorats de lo que han vist, que encara no comensan á parlar ja 's fan gracia, y per cada cosa que ocorre per vana y baladí que sia ja surten que á França ho fan aixís ó del altre terme, resultant que allí tot ho fan diferent que fins un te mitja taleya de pensar que aixís com nosaltres per dormir tanquem los ulls y per caminar avansem un peu y després l' altre, que 'ls francesos los dehuen traure tots dos á l' hora y que per rompre 'l son no 's posin anti-parras negras per quedarse mes aviat á las foscas. O, y lo mes engrescador es que tenint tot lo dia Paris á la boca no sápigam un borrall del idioma y no sigan capassos de dir en francés Dèu te guart bestia, y dispénsinme la paritat.

Com deya avans, aqueixos bons mercaderets per acabarse de fer homens d' importancia y de bon gust, y per sortirse de la borra y del cotó, ó de las lligas-camas y escuradents etc. del tant per cent, dels descuentos, dels giros, saldos, plassos y contados y demás efectes y termenets del llenguatge del tráfeh, encisats ab las armonías metálicas del ganancial, pensan entrar com tota persona en lo comers de bon gust y organisan reunions per donarhi concerts de cant, piano y ball.

D. Antonet Vidriera y D.ª Esperanseta Llistons de Vidriera (aquí 'ls presento ab la mes coral franquesa,) *réban*, —es lo terme consagrat—als seus amichs d' avuy en vuyt en los seus salons de la plassa del Fossar de las Moreras. Aquesta es la consigna que va passant de boca en boca com badall encomanadís, entre las visitas y demás coneixensa dels cónyugues mencionats; solsament que jo hi

anyadeixo l' adreça per si algú hi vol concórrer que no s' estiga per no haberho sapigut.

Ja desde dias se sap que hi anirán las Torruellas, las Salas, la Conxita Badall y aquellas Cubanas, saben? L' Amparo, Rosarito y Consolacion; las fillas d' aquell comerciant tant rich que avans enviava negras á l' Habana, y are per sentiment de coló 'ls envia vi negre y botinas de xarol. Ademés las duas fillas d' aquell vista que á vegadas, diuhen, que fa com aquell que no hi veu y donya Laya Bambalinas, aquella senyora que te tres sota-barbas que la seva cara s' assembla tant al seu nom. Y en quant á senyors hi haurá lo bó y millor de las arts (de pescar á l' encesa.) Lo gerent de la «Escorcolladora,» lo director del «Crédit Fraternal,» lo secretari de la societat anónima «La Guardiola» y aquell senyor que porta lentes y hi veu mes que l' ullera de Montjuich, qu' es lo representant de «La Yesca Vegetal,» societat contra 'ls llamps y cremaduras.—L Alfredo, aquell jove que fa jochs de mans que agradan tant á las senyoretas; L' Enrique Batlle aquell que canta ('ls goigs de Sant Prim.) Després aquell altre ros, no sè con sé diu, que toca també, que va haver de *tocar lo dos* de casa las Pascuals perque no hi anava ab bons fins. L' hereu de casa Avellana, qu' es de *club* y tot lo dia munta; en Paco Xarrapeta que sap fer riure tant, que imita molt bè 'ls cohets y la serra y lo carril, y aquells escardalenchs, que hi deu haber algú que mengi per son compte tant magres estant; aquells tan fantástichs que semblan dos ninots de posar levitas en los bazars que sempre van plegats que s' avenen tant que quant l' un está trist l' altre ja plora... y ademés altres personas que vostés no las coneixen, ni jó, y fins me penso que ningú tampoch, salvo don Antonet y la seva muller.

La porta es oberta: en lo recibidor D. Antonet espera, ab trajo de societat; lo bigoti d' un negre mate com fum d' estampa, ab certas incorreccions ran de la pell que s' hi veu lo pel blanch delator sens gran inspecció que las grassas de la química no hi han arriuat. En cambi ostenta ab certa ufanía lo seu cráneo herm, blanch y llustrós com una bola de billar, causant verdaderas esgarrifansas de fret veurer aquella soledat inmensa que 'l perruquer no hi fa res y 'ls cabells menos.

La senyora Esperanseta també va molt mudada ab un vestit de cos escotat y mánega curta, mostrant en sos braços primets com saltadors de gavia unas manillas d' or y diamants que valderas li pujan y baixan com unas anellas de bossa. L' escot del vestit, fet ab molta prudencia, descubreix la clavícula tan neta y desencarnada que mes hi tindria qu' apendrer l' anatomía que l' amor; y encara que la modista no haguès estat tan escropulosa, no haguera may ofés lo pudor, ni per molta imaginació que 'ls convidats tinguessen, no crech que 's poguessen fingir allí cap recato amagat entre las puntas de la blonda. Lo vestit fet á la última etzajeració de la moda, de diáfano lleujeríssim punt blanch, ab tres ondas arrufadas com pabellons de cortinatje y contr'-ondas de delicadíssimas garlandas de flors, la fan semblar una revellida voladora ninfa jubilada, ó la fantasiosa creació d' un artista de re-
taules.

A mesura que van entrant los convidats los rep lo senyor Antonet ab una coral apretada de ma, mentres las senyoras corren á besar la seva esposa que á rahó de petonet per galta, sembla que hage de ferne gran fortuna, mes realment 's queda tan pobre com avans, perquè tants ne rep quants ne torna, salvo lo ganancial que puga resultar per la calitat; si bé hi ha mimbas, perquè de quan en quan s' hi acostá alguna vella que lo que ja es toparli las galtas ab lo nas y la barba, que la boca no hi arriua, quedantse lo petó esgarriat per l' espay. Despues de moltras rialletas y satisfaccions, las acompanyan al saló, y

allí, entre las que ja hi ha, y las que arriuan se cambian nous compliments y 'ls senyors de la casa s' entornan atrafegats al recibidor á rebrrer nous convidats, no abas- tantse apenas per pendrer y tornar obsequis porque la concurrencia va augmentant y no poden aconseguir la feyna de los saludos, que petons ja no se 'n fan ab aquell tráfeh de preguntas y respostas que porta tanta aflluencia de senyorío que creix fins al punt de que 'l galan matrimoni per atender á tothom fa cada disbarat que parla, desayrant á un per atender á un altre, dihent naps per xirivías, y contestant ab un «me 'n alegro» á las excusas que li dona donya Fulana porque no mes hi ha pogut ácompanyar una filla porque l' altre está indisposada, ó preguntan ab gran interés á unas si vindrán las amiguetas, no recordant en aquell moment qu' están *tronadas*, y qu' es la ofensa mes gran que 'ls hi podia fer preguntarlshi per unas rivals que 'ls hi prengueren l' un darrera l' altre los festejadors per fersen promesos de debó.

Y tot fent protestas de molta franquesa, y de tindre abolits los compliments, fan, aixís, á la bona de Dèu, y ab la frescura mes galdosa cada grosseria que cau la multa. Y si realment no fos per ignocencia ó per cruda ignorancia, porque ells fent lo rich y lo senyor, 's trovan com en país estranger, n' hi hauria per tirar lo barret al foch.

Repetiria lo que plomas mes autorisadas han satirisat si 'ls hi contés los disbarats que al rebrrer las cubanas y altres familias que no parlan com nosaltres las cumplimentan. Alló no son ensopegadas; alló es anarsen per los descosits y caure de quatre grapas—perdonim la frasse— y fer lo estúpit y cosa pitjor, parlant un Castellá que 'm recorda lo romanso de «L' Oficial y la Pastora,» ó 'l que se sent á la Boquería quan las venedoras cridan mes per ferse entendre dels assistents.

Lo saló está plé de convidats; las conversas un tant complimenteras al principi s' animan gradualment quan la crítica se ha encarnissat en los trajos d' aquesta y d' aquella; y satisfeta ja la maledicencia filla de la enveja que trová etzajerat ó fantástich lo qu' es elegant y de bon gust, per la sola circunstancia, ben trista en qui critica, de haber nascut ab cualitats contrarias per ostentar elegancia y sapiguer compéndrela.

Mientras la Senyora va d' un costat á l' altre repartint sonrisas y fentse amable ab tothom, lo Sr. Antonet s' está en animada conversa ab lo ex-negrero, que, no obstant esser catalá y de la costa, afecta no sapiguerlo, y entre 'ls dos sembla que hi hage un contrapunt á qui dirá mes disbarats, qu' encara á l' un no li cau dels llabis lo seu, ja l' empaita l' altre ab tal castellanada que s' en passa la claror.

—Amiguito, li diu l' americano; aquí tiene ustet la casa como una ascua de oro! Que paquete!

—Hombre no; esto no es nada.

—Ya le costará buenos pesos, ya lo creo! un dineral...

—Mire ustet: li contesta posantse los brassos al darrera, alsantse boy jugant ab las mans los faldons de la casaca y aixancarrantse solidament, girant de tant en tant lo ventre avant y anrera; sin embargo me cuesta un dineral atroz. Aquí hay un censo: porque, repare V., todo es de lo mejor que se ha encontrado; todo es de resistencia, obra de frailes; porqué á mí me cuestan hacer las cosas, pero una vez estoy, me cierro de ojos y gasto sin estalbio. Afigúrese V.; los tocadores ya me cuestan, poco mas ó menos, duro aquí duro allí... y las lunas son todas de una pieza y son de... á la... la factura lo lleva, y no caigo ahora; como se llama... Si, si, á lo Renesance, que aqui en la Plaza los hubiera mercado lo menos un veinticinco por ciento mas caros y llevándolos de París nada mas me costaron dos mil francos. Esas arrinconeras de allá del modo que las ve V. con aquel guerrero que tiene las luces y lo de encima que no es pintado sino piedra mármol

verdadera, ve V.? ya puede ir á tocarlo, ya; pues y el calienta... no el, la chimenea que es de bronce, ahora no se puede ver bien que nos quemaríamos; pues señor, tire V. cuentas y verá como me viene no digamos gratis pero cuasi nada.

—Hombre no concluyo de comprender á V. bien. Usted dice?...

—Calle V. hombre, que disparate; en Barcelona hubiera salido al doble de lo que sale.

—Pero, canário! Si V. no me ha dicho por cuanto lo ha mercado!...

—Ay si; tiene V. razon, disimule que estaba con la cabeza en otra parte. Y acostansel'hi á cau de orella, ab molt misteri li diu alguna cosa, y de sopte se retira esclatant una gran rialla, aguardant ab ulls esvarats com volgentlo ajudar á admirarse, aguardant dich, quina resposta li podria dar l' americano.

—Cáspita hombre! me deja V. así!.. Y apretava fort los llabis, significant que allí no hi habia pas per cap paraula, ensorrant lo coll en las espatllas, obertas las mans com un, dich, com dos vanos, volent dir: Si ni sé qué respondret.

Lo Senyor Antonet lo rellevá d' aquella posició estrambótica perquè ja comprenia que n' hi habia per quedarse parat de debó, y tot donantli copets á la espatlla li diu: lo vé V., hombre, lo vé V.

—Lo dicho, yo pongo doble contra sencillo que si otro me lo dijera...

Pero va, deixem'ho correr y parlem en catalá que ni yo m' entendria, ni vostés entendrian lo que vull dir y á l' últim no sabrian qui es que fa lo ximple aquí, si son ells dos ó si so jó.

Lo concert ja ha comensat, que mentres ens habem distret ab aquella conversa, una senyoreta ha estat tocant al piano un capritxo d' un mestre estranjer de nom entrevessat qu' escuso escriurer porque la llengua s' ha d' escarrassar massa per pronunciarlo, y fem atenció que ara

van á cantar una senyoreta ab un jove que porta lentes. Uns acords, y un cop de cap del mestre es la senyal; per primer entuvi ell ja 's queda enderrera. La senyoreta se 'l mira tot cantant, li dona ánimo y li fa arreplegar al vol lo acabament de la frase qu' ella li dirigeix del modo que la canalla arreplegan ab la boca un gra de rahim, y un poch refet comensa á cantar y á enfilarse com una carbassera y crida y s' hi encen y mes boca tingués que mes n' obriria y ab los gestos que fa lo nas no pot aguantar los lentes que li cahuen y se li esquerdan y valga lo cordonet ó sino ja 'n podria passar aygua. Ella també s' hi afanya y com lo duo es de celos ho fan molt bé perquè no 's miran may la cara, y estich cert que quan acabaren, tant penetrats estavan del seu paper que 's quedaren mirantse sorpresos d' haber acabat junts. Un picament de mans coroná dignament tanta bravesa, y cada qual s' en aná á seurer, ella estossegant ab lo mocador á la boca, y ell tot preocupat fregant los lentes, per veurer si esborra l' esquerda.

Després ve á posarse al costat del piano un jove de cara afeminada ab bigotet primerench; se passá 'ls dits com un escarpidor per estarrufarse la desordenada cabellera y ab veu llastimosa y ploranera canta «L' addio» qu' es una cansó per eternir á las llambordas. Al veurel tant penetrat de tristesa, ab son defalliment, girats los ulls en blanch com si tingués basca y ab aquella pena en fí qu' arrossega que sembla que l' hage de tirar á la sepultura, ja ningú 's pot aguantar y rompen ab un aplauso, jo no sé si moguts per tanta llástima, ó per donarli ánimo per que vage á trobar lo metje, ó si realment per lo gran mérit ab que ha sapigut imitar lo amorós desespero del atormentat donzell que 's despedeix per sempre de sa aymada; que 'ls que han estimat ja saben quinas penas son aqueixas!...

Com per esbargir tanta tristesa y cedint al cap de molts prechs, s' assenta al piano una senyoreta pera acompanyarse cantant ab un salero que val mes que no 'n parlem

l' habanera el «Zalamelé» tan melindroseta y tan lánquida que convida á tothom, sino que la cortesía ho priva, á estirarse y badallar com aquell que está cansat de no fer res.

Ve luego un pianista molt decidit qu' empayta las teclas ab verdader frenesí, y ab duas manotadas per amunt y per avall ja las ha fet doldrer ab lo seu crit; despres que ha dexondat á la concurrencia ab aquell parte telegráfich d' armonías, comensa ab igual furia una fantasía tan precipitada que qualsevol diria que á aquell jove li escapa 'l tren, ó be que s' entreté á perseguir la rata pinyada que alguna criatura li reflexés sobre 'l piano.

Aixis que ha acabat, y que apesar d' anarhi tan depressa ha tardat molt, entra lo barítono qu' es un minyonás alt y corpulent, ab bigoti y perilla negras, ulls de conquistador tentadors y facinerosos, ab unas manarras com si avans de ser artista hagués estat forner ó bastaix ó qualsevol ofici de molt esfors corporal. Se mira la concurrencia femenina ab aquells ulls traidors volent dir: «á veurer quantas ne fereixo» y posantlos desseguida sobre la solfa desemboca d' aquella gola un tremendo «*veni, veni la mia*»... y lo demás de l' aria ve á demostrar que la promesa li fuig ab un altre mes maco, lamentantsen ab ternura al principi mes despres, com si 's donés á las furias clama venjansa, tot ho vol tirar á sanch y á foch y promet esguerros y desgracias y altres mals de cirujía...

En aixó y acabantse lo programa y las emocions, tothom se recorda que ab l' interés de las canturias s' han estat aguantant la set y tot lo afany sé 'n vá en endevinar per quina porta s' entra al refresch, ó per ahont podrán vindre los criats ab las safatas plenas de copas ab aixarops... mes lo temps passa, lo pianista ja toca un Valz, algunas parellas ja voltan, y ningú ha vist encare lo refresch, ni sentirse 'n parlar solsament; fins que algú que ja no podia aguantar mes se resol á demanar beurer y me'l portan al menjador á refrescar ab aygua y mitja presa de xacolata, ab la galana oferta de que si 'n vol mes que torni.

Las recepcions dels Senyors de Vidriera moriren per assó; avisada ja la concurrencia ab lo xasco que s' emportá en la que jo he tingut lo pler de acompanyarlos, en las successivas sembla que se sentiren algunas indirectas que tothom las cullí menos 'ls duenyos de la casa que feren com aquell. Un vespre uns joves molt tabalots y burletas portaren provisió de gasseosas y fent com aquell que s' en anavan á fumar distraueren l' atenció dels convidats que escoltavan una marinesca cantada ab molt gárbo per un jove del Pla de Cabra, ab una especie de foch granejat produït per los taps al saltar de las ampollas que feren riure á tothom menos als amos y al que cantava. En altre ocasió, al bell punt que acabavan de cantar un duo,— pero aixó fou dins mateix del saló!—Se sentí estallar lo tap de una gaseosa, tocar al cap de qualsevol sens sapiguere res mes en tot lo vespre ni de l' ampolla ni de l' aygua ni res enterament... Lo Sr. Antonet no s' ho podia acabar de empassar.—«Oh deya al americano: lo que es el tapon *estos dos* lo han visto;» y 's posava dos dits sobre 'l nas com si se 'ls anés á enfonsar als ulls ab tanta afició ho senyalava.

Romput ja 'l glàs, aquells plagas ja no tingueren aturador; las parets de l' escala avans tan curiosas, foren omplertes de ninots, representant las collas de escombredors ab sanallas plenas de porrons; dos bastaixos portant en la barra una bota, marcada en lo fons ab las inicials A. V. y per que s' acabés de entendre sobre las inicials lo retrato del Sr. Antonet. Lo mateix Sr. Antonet ab traje de valenciá com los que venen orxata, omplint un pot ab lo lloro, una porció de mans que volian arribarhi y á sota un lletrero que deja: «Que fresquita, quina torre; otro vasito, otro.

Un altre dia s' trobá, no se sab qui li va dur, un quadro penjat á la paret del recibidor que representava al Sr. Vidriera abocant una regadora y varios dels convidats mes ridiculs, apilotantse ab la boca oberta bevent á galet los rejolins que sortian de la ruixadora. Finalment, fou la

burla magna, la que doná la clatellada mortal á aquellas artísticas *suarés* lo fer posar una tauleta de refrescos al mateix portal de la casa un vespre de funció y esperar que l' atenció estés ab lo refilet sostingut de la cantadora per desferse ab crits de «qui refresca, quien quiere otro;» fent dringar gots, petar gasseosas, ab xistes y riallas tants que hi tingué qu' intervindre l' arcalde, no poguent fer justicia ab ningú perquè quan hi arrivá trová la taula per terra, las ampollas vessadas, trencats los gots y un mulladé que no hi habia ahont posar los peus.

Aixis acabaren aquellas reunions, que si haguessen durat tantas felicitats per medi de casaments s' hi preparavan! mes l' humor, la mala criansa de quatre plagas ho desgabellá tot com deya lo Senyor Antonet.

Si alguna volta algú li parla de reanuar sas diversions, una sonrisa amarga mou los seus llabis y diu ab ira reconcentrada, que vol que tornin aquells estrofas, á insultarme á casa? Home, si tots son fora; 'ls uns son á Roma altres se están á París. Mentida diu desseguida sens deixar acabar; aquella gent no podan anar en lloch porque de tot arreu 'ls treuran.—Si, home, si; fan carrera per allí dalt.—Carrera aquells palatrecas pinta-escarolas... no, n' ho vull creure.

EMILIO VILANOVA.

LO CANT DE LA SIRENA

SUPERVAS onas de las mars saladas,
Sutils aromas de regions serenas,
qu' entorn mas formas pera 'l goig creadas
canteu d' amor al esbullám las trenas:

Dormiuvos totas, qu' en la platja ombria
ja ha obert la lluna sa esplendent corola,
y avants qu' espunte la claror del dia,
gronxantme escumas, vuy cantar jo sola.

Mon coll gonflantse es com un niu d' aucellas;
las mels qu' abrusan en mos pits s' amagan;
si guayto 'l cel s' encenan las estrellas;
si baixo 'ls ulls tremolan y s' apagan.

Mon curs segueixen acoblats, festosos,
los bruns cetassis y las aus marinas;
del aygua surten los corals pomposos,
y al cim dels rochs se bádan las petxinas.

Las naus rabents d' aletejanta vela
soptat s' aturan endormintse lassas,
y foll me mira 'l timoné en la estela
com verge esposa sobre llit de glassas.

Si 'l mar deslligas' escalant las bromas
jo estench los brassos á la nau perduda,
y aquell dels náuxers, lo mes bell dels homes,
morint me trova sens lluytar vensuda.

Y en tant que al lluny los pescadors encenen
migrats rastolls enllumenant la platja,
y ab solts cavells las donas van y venen
unint als vents son jamegar salvatge,

Los ulls velant mon estimat reclina
la fas colrada en neu de mas espatllas,
y 's clou damunt la volta crestallina
que 'l sol colora ab primerencas ratllas.

Y al fons tranquil, en mos trofeus de runa,
que 'ls fats voltejan tremolant los glavis,
mon ros cabell lo banya com la lluna
y en mitx sos llavis fan lo niu mos llavis.

¡Ay si en la terra mos encants sabian!
¡que sols y frets los regnes populosos!
y 'ls mars en fluix per tot com s' alsarian
damunt las collas de donzells y esposos!....

Veniu mortals: so eterna maravella;
lo qu' es pe'l nin la fruyta regalada;
quant mes se beu del doll de ma canella
tant mes se sent la gola assedegada.

Jo tinch palaus de májica estructura,
serpents aladas als pilans envoltas,
en llarchs festons la transparent verdura,
mosaichs de perlas, de corals las voltas.

Aplechs de verges entre raigs del iris,
que al pas trobantlos mos esguarts estesos
sos pits gemats com á capolls de lliris
mos peus transforman en clavells encesos.

Endins las naus de bélicas armadas
que á munts reposan sobre llit de rocas;
dels monstres veig las lúblicas miradas
per hont guaytavan las sinestras bocas.

Y al lluny las ombras dels esclaus que un dia
Neron llensava entre la mar bullenta;
y folla encar, mirantme ab gelosia
la trista Safo d' estimar sedenta.

Veniu mortals; ja 'l rey de la natura
sos braus corcers ha desfrenat dels llassos
y tinch desert mon tálam de ventura
y oberts estan mos llavis y mos brassos...—

Cantava aixis la espléndida bellesa
seguint d' aprop la costa silenciosa
y la cara del sol guaytant sorpresa
de sentir-la 's tornava com la rosa.

Sos cabells esbrinats l' oreig rissava,
y l' ona que de perlas la vestia
al fugir de sos brassos murmurava
y al tornar á sos brassos s' adormia.

ANGEL GUIMERÁ.

À .....

Si envers la freda tomba t' encaminas,
Oh mon amor! ahont mort jo dormiré;
A la feble remor de ta petxada
Despertaré.

Si—jo t' estim—me diu ta veu trencada
Per los senglots d' un plor d' anyorament;
Com un burgit que adormiscat s' escolta,
Jo 't sentiré.

Mes si d' amor la dolsa recordansa
Uneix ton llavi ab lo meu llavi fret,
Encar que congelada ma sang sigue
Jo reviuré.

FRANCESCH DE BOTER DE DALMASES.

LA NINA Y LO PEIX

SENTADA una hermosa nina
Voreta del mar está
Dient pera sí mateixa:
¿Qué hi ha mes gran que la mar?
¿Hi ha algú á qui pugui estimarse
Ab mes amor que á un germá?
¿Hi ha res mes dols que la mel?
Trau un peix del aigua l' cap
Y li diu: Lo cel, nineta,
N' es molt mes gran que la mar;
Lo aymador que l' cor escull
S' ayma molt mes que un germá;
Y, si la mel té dolsura,
Un pató la té mes gran.

CELSO GOMIS.

(Traduhit del alemany).

BIBLIOGRAFÍA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA.— *Any 18 de llur restauració.*—MDCCCLXXVI.—(Segell del Consistori.)—Barcelona. Estampa de La Renaixensa, Carrer de la Porta-Ferrisa, 18, baixos.—MDCCCLXXVI.

DELS divuyt volums que forman la colecció dels Jochs Florals cap té una taula de materias tan completa ni tan estensa com lo que clou la série, corresponent al any que va á finir, y que ha vist la llum fa duas ó tres setmanas. Vint y tres, si no contem malament, son los autors catalans que hi figuran, als quals s'hi afegixen un de castellá y un de provensal; lo governador de la provincia ab un breu discurs d'apertura, de bonas formas y nobles pensaments, y 'l poeta marsellés Joan Monné ab sa poesia en provensal *Clemenço Isauro á Mountpelié*, agraciada ab l' accésit primer á la Flor natural.

Y á propósit d' aquesta composició. No volem saber si estant com está escrita en una llengua que no esla catalana, compleix las condicions del certámen; creyem que sí; pero al mateix temps que ho creyem ho sentim, puig no se 'ns alcanza una rahó que justifique á bastament perquè en un certámen que té per objecte 'l foment de la llengua y de la literatura catalanas s' ha de admetre baix lo mateix peu que á aquestas á una altra llengua y á una altra literatura que podrán ser de las nostras tant parentas com se vulga, pero que, al fí y al cap, avuy dia,—y avuy es avuy y no 'l temps dels Ramons y dels

Berenguers—son y representan una cosa completament diferenta. Las exigencias de la fraternitat literaria y de la fraternitat històrica no justifican aquestas equiparacions; si las admetem, seguim per admetre en los certámens dels Jochs Florals á la llengua castellana, la qual, si no per lo passat, per lo present, té tants títols á dita admissió com la provensala. Además, suposem un cas; suposem que un any se li ocorre, v. gr. á en Mistral escriure poesías optant als premis que s' adjudican en lo certámen del Maig, y com que fora molt possible que no hi hagués competidor de prou talla, resultaria que si 'l Consistori volia ser justicier hauria de deixar de costat tot lo catalá, convertir la festa en una festa provensala y 'l volum en un volum provensal. ¿Es aixó lo que volem? ¿Es aixó lo que 's proposan los 311 adjunts dels Jochs Florals al sostenir la institució ab son óbol anual, y tantas ilustres Corporacions que s' honran contribuint á son major esplendor, ó bé es fomentar lo conreu de la llengua y de la literatura genuinament catalanas? No estranyem despres que vinga un crítich parisien y diga que la literatura catalana es filla de la provensala, ó que vinga un crítich madrileny y diga ab tota formalitat que 'ls poetas catalans son uns mers copistas dels poetas provensals.

Fíxense en aquestas consideracions los Srs. adjunts dels Jochs á que toca de prop lo que ab aquestos se relaciona y vejan si es convenient posarhi remey.

Feta la precedent digressió, la qual dista molt d' argüir propòsit de depreciar lo mérit de *Clemenço Isauro*, mérit que 'ls qui no conegan lo provensal podran avalorar ab ajuda de la traducció en vers que segueix al original en lo volum, deguda al membre del Consistori D. Damás Calvet, continuem la interrompuda noticia. Vint y tres, y descartant lo que acabem de citar, vint y dos, son, com deyam, los autors catalans que han colabarat per distints conceptes en lo derrer volum del Jochs Florals; los dinou, premiats, y 'ls tres restants, President, Secretari y Mantenedor encarregat de pronunciar lo discurs de gracias, que firman respectivament lo Discurs presidencial, la Memoria y l' aludit parlament de despedida.

Entre 'ls travalls premiats—á ells pertoca 'lloch de preferencia—hi ha de tot y á gust de tothom. Mirem sino la secció de poesia y,

encara, reduhintnos á lo mes culminant. ¿Se vol mes diversitat? Lo quadro trágich de formas ampulosament sóbrias, *Cleopatra*; la oda, arrossegant ab énfassis la folgada vestidura de reyna, tatxonada de conceptes poétichs com d' estrelles d' or de tots quilats, *A la rassa llatina*; la narració histórica, dura, rígida, forjada á cops de mall com la armadura d' un dels guerrers que en ella pugnan, y respirant com ell sang y carnatge, *Lo foner*; la fantasía lírica suau, planyenta, vaga, com la queixa eólica del arbre columpiat pèls vents primers de la tardor, *L' arbre sech*: l' apólech, enjogassat, maliciós, saltant com un esquirolet per la enreixada gábia d' unas formas métricas duras pero doblegadissas com lo fil ferro, *Fábulas*; lo quadro de costums pintat ab la cruesa de tons mes implacable y mes ferosament realista, *La festa del carrer*; la Epístola satírica-moral, dislocada, brincant sense direcció fixa de concepte en concepte fins á parar en la banalitat del lloch comú horaciá per entre una série de figuras retóricas en que sobriuen la ingeniosa originalitat y la precisió gráfica, *Epístola*;—ó caminant y discorrent pausada ab una difícil facilitat de llenguatge pels festius camins de una ironía intencionadíssima, *A una dona*; la personificació atrevidament patriótica, *Ceretania*; es á dir, y en resúmen, tots los géneros, todas las formas, tots los estils, y pugnant tots á la hora per salvar los derrers confins de la mitjanía, duhent un pas aquí, un pas allá dintre 'l camp de la superioritat, pero retrocedint tot seguit no bé ab una embranzida han tocat terra mes enllá d' aquellas fatals fronteras.

Idéntica varietat en las obras en prosa. Estudis crítich-histórichs de literatura com la *Memoria* sobre 'l Teatre catalá, discreta en sas consideracions pero pobre de noticias, ja sia la pobresa una fatalitat del tema, ja un accident ímputable al autor en qui en tal cas concurririan com á atenuants lo ser l' assumpto completamente nou y la dificultat de esclarir orígens en una literatura tant desconeguda en son passat com la nostra, rahons todas que haurian fet preferible 'l que s' hagués reduhit lo premi á una menció que deixés franca la porta á son autor per ulteriors estudis: estudis histórichs de pintoresca amenitat com los que forman la série titolada *Catalunya francesa*, deguts als laboriosíssims autors de la magnífica obra « Las Córtes catalanas; » monografías de tanta importancia com la *Noticia histórica dels catalans que intervingueren en lo descubrimient d'*

América, pacient recopilació de noticias de aquí de allá escampadas y que ha sapigut fer mes interessants lo recopilador ab atinadas observacions sobre 'l grandió aconceixement á que 's refereix son treball: una novela entre picaresca y sentimental, *Sota un tarot*, potser poch de lo primer y massa de lo segon, y sobre tot lo últim per lo que 'l género requereix: quadros de costums com los *Quadros de Barcelona*, d' una sobrietat y una accentuació recomanables, ab un regular color de localitat en son medi escénich, y ab un llenguatge apropiadíssim y natural sense vulgaritat. Tot aixó inclou la secció de travalls en prosa, y com remat, ó millor, com introducció, un discurs de President que es discurs y no es discurs, que té plan y 'l segueix y no 'l segueix ni 'n té tot á la vegada, especie de *causerie* en que, com diria Quevedo, se tocan todas las cosas y muchas mes, y 's parla, en una sucesió d' ideas dictada per unas reglas de associació molt *sui generis*, de filosofia, de religió, de literatura, d' historia, de política, de patria, de fé, de amor y de qui sap qué mes, pero tot ab una forma casolana que té 'ls seus atractius y que fa altament simpátich al autor si no per la superioritat dels conceptes, per la cándida bondat de las intencions y la oberta franquesa ab que 's manifestan.

Tots los precedents travalls y demés no mencionats, esceptuant, com se compren, lo Discurs presidencial, tenen son lloch en las apreciacions críticas formuladas á nom del Consistori per lo Secretari en sa *Memoria*, apreciacions críticas que pecan per la concisió y dogmatisme de que alguns cops en ocasions análogas nos hem queixat en las planas d' esta Revista. Conste, en descárrech, que no podem tirar la primera pedra y que quan nos ve á las mans la *Memoria* que l' autor d' estas ratllas escrigué fa tres anys, la censurem mes agrement encara que las dels altres. Justicia sia feta, salva la atenuant de la costum y de la no retroactivitat de las opinions.

Y puig en la indicada *Memoria* del Secretari del derrer Consistori se fa, ab molta major autoritat que la nostra, 'l judici de todas y de cada una de las composicions premiadas, escusemnos de formularlo en públich per conte propi: que 'l lector forme 'l seu y 'l comprobe ab aquell.

J. SARDÁ.

NOVAS

PER un olvit que 'ns apressurem á esmenar, haviam descuydat d' anunciar la aparició del volumen en que ha publicat la societat literaria *La Misteriosa*, las composicions premiadas en lo certámen que celebrá en 2 de Febrer del any que cursa. Conté á mes del discurs del President y memoria del Secretari del Jurat, que firman respectivament D. Joan Montserrat y D. Francesch Ubach, diversas y apreciables composicions de la Sra. D.ª Victoria Peña, y dels Srs. Reventós, Torres, Matheu, Pirozzini, Taronjí y Careta.

Continua ab éxit creixent la publicació de *La Colmena* revista de literatura, ciencias y arts, que veu la llum en esta ciutat baix la direcció de D. Pau Planas y Juanich.

La modificació que son propietari-director ha introduit de publicarhi alguns grabats representant monuments artístichs y retratos de personatjes célebres contribuirá no poch á que 'l públich condesca cada dia mes favor á dita publicació.

Los que desitjin suscriureshi podrán dirigirse á la administració, carrer del Hospital, 24-1.º

Lo editor en M. Pujol Martinez, ha publicat un elegant tomet titulat *Las mujeres y sus nombres—Ellas*. Se ven en las principals llibrerías de la Península. Ne son autors D. Salvador Carrera y D. J. de Aragon.

Ab lo major gust estampem lo següent cartell:

La societat coral «Euterpe,» desitjosa de contribuir desde sa humil esfera al progrés de las bellas arts, ab que s' agermana la seva institució, honrant al mateix temps la memoria del fundador de las societats corals en Espanya, ha acordat inaugurar enguany una série de certamens literaris y musicals, baix las següents bases:

1.ª Los certámens portarán la denominació de «Certámen-Clavé.»

2.ª Se convocará un certámen literari, y sobre las composicions que segons opinió del jurat calificador, que 's nomenará, sian mereixedoras de premi, s' obrirá un certámen musical.

3.ª Lo mateix dia en que 's publiquen los títols y lemas de las poesías premiadas, se publicará la convocatoria corresponent al certámen musical y 'l jurat calificador que 's nomene.

4.ª Las composicions que obtinguen premi serán cantadas per la societat coral «Euterpe» en los primers concerts de la primavera vinent, celebrantse avants un de extraordinari en honor dels premiats, en lo cual se entregarán las joyas als corresponents autors.

5.ª La societat «Euterpe» nomena lo següent jurat calificador del certámen literari de engany:

Senyors Manel Lasarte, Teodoro Baró, Joaquim Riera, Conrat Roure, Apeles Mestres.

Certámen literari.—S' adjudicará un premi consistent en un pom de pensaments de plata á la millor poesia, que en concepte del jurat puga esser destinada á cantarse á coro á veus solas.

Un altre premi, consistent en una copa de ébano ab incrustacions de plata, será adjüdicada á la millor poesia que també en concepte del jurat puga destinarse á esser cantada ab acompanyament de orquesta.

Desde 'l dia de avuy fins á las dotze del dia 24 del próxim mes de Desembre, serán admesas en la secretaria de la societat coral «Euterpe,» carrer de 'n Xuclá, n.º 15, pis quart, las composicions que obtenen á premi.

Aquestas deuran esser escrites en catalá, inéditas y originals, acompanyadas cada una de un plech clós que contindrà el nom de l autor, y en cual sobre s' hi llegirá 'l mateix lema que la composició porte.

Los plechs de las poesías que no resulten premiadas serán cremats en l' acte de l' entrega dels premis.

Lo secretari de la societat coral de «Euterpe,» Ignasi Pí.—Lo secretari del jurat, Apeles Mestres.

La Comissió nombrada pera tributar un testimoni de gratitut al eminent escriptor D. Víctor Balaguer per son celebrat discurs sobre la literatura catalana llegit en l' acte de sa recepció en l' Acadèmia de l' Historia, l' ha realisat ja publicant y oferint á dit Senyor una magnífica edició de son indicat discurs, acompanyat de la traducció catalana per D. Antoni Aulèstia y Pijoan y dels judicis crítichs inserts en los periódichs *Diario de Barcelona*, *Crónica de Catalunya*, *LA RENAIXENSA*, *La Iberia*, *Revista de España*, la titolada *Cervantes*, *Las Provincias*, *El Eco de Asturias*, *Revista de Lérida* y *La Gaceta Internacional*.

L' aplech de tots aquestos treballs forma un preciós volum de 387 pàginas en 8.^u, edició elzeviriana, figuranthi en primer lloch una sentida dedicataria en catalá firmada per tota la Comissió.

Dintre de pochos dias se 'n posará á la venda en las principals llibrerías un nombre d' exemplars, que la Comissió destina á acabar de sufragar los gastos de l' edició, no dubtant en recomanarlo á nostres subscriptors ja que éll ve á ser en conjunt una magnífica apologia de las lletras catalanas.

Lo darrer número de *La Ilustració Espanyola y Americana* inserta, una traducció castellana feta per lo conegut poeta D. Joan Tomás y Salvany de la poesia *Cleopatra* de D. Angel Guimerá que guanyá la Flor natural en los Jochs Florals d' enguany.

Ha passat á mellor vida en aquesta ciutat lo jove y distingit compositor D. Esteve Tusquets y Maignon, qui 's feu coneixer en lo mon artístich per sas inspiradas obras musicals, entre las quals figuran segons una biografía publicada per *La España Musical* un *Stabat mater* que 's cantá á Betlem y á la Mercé, 3 sarsuelas y un ball pantomímich, á mes de 74 pessas entre ellas 4 cançons ab lletra catalana. Es de deplorar eixa pérdua que han sufert l' art catalá y una familia benvolguda, á qui acompanyém en son just dolor.

Lo dia 28 del passat Octubre se celebrá, ab la solemnitat deguda, la inauguració oficial y benedicció del nou mercat del Born construït al extrem de l'antigua plassa d'aquell nom, al costat del Jardí del General.

A las tres de la tarde s'hi dirigíren las principals Autoritats y Corporacions de aquesta Capital, entre ellas lo Sr. Gobernador Civil, Capitá General y l'Ajuntament y Diputació en corporació, precedits de llurs Massers.

Dèsde una tribuna formada en la part de la rotonda central que dona al Parch, pronunciaren discursos alusius al acte los Srs. Alcalde Contitucional, Sr. Gobernador é Iltm. Sr. Bisbe d'aquesta Diocesis, qui revestit de Pontifical, y assistintli los canonges Senyors Ribas y Palá benehí lo edifici, terminat lo qual s'extengué por lo Secretari del Ajuntament la corresponent acta.

L'inmensa concurrència qu'omplena 'l local pogué admirar tota l'importància de la nova construcció, que d'avuy mes será un dels monuments mes notables que podrán mostrarse als viatjes que visiten Barcelona, y pregonará molt alt l'avansament de l'industria catalana.

Forma 'l mercat tres naus de 15 metres de llum las laterals y 28 la central, divididas per una de transversal, qual intersecció forma la rotonda central, cuberta ab un cimbori de 31 metres y mitj d'altura desde 'l pis del mercat. Rodeja per la part exterior la llanterna del indicat cimbori una galeria desde la qual se disfruta un magnífich punt de vista. La distribució está perfectament estudiada, distribuïntse los 8000 metres de superfície del local en 720 puestos de venta. La construcció general presenta aquell aspecte de lleugeresa y grandiositat que caracterisan las modernas obras en que com element principal s'emplea 'l ferro, bastant pera denotar la importància de la de que tractém dir que s'han empleat en ella un milió de kilograms d'aquell metall.

La direcció ha corregut, en la part de emplaçament, dimensions y distribució, á carrech del facultatiu autor del plano del Parch Don Joseph Fontseré, y en la de la obra de ferro, al del enginyer D. Joseph María Cornet que ho es de *La Maquinista Terrestre y Marítima* en qual establiment se han verificat tots los treballs en aquest ram, que foren comensats en 13 de Juliol de 1874 y acabats en 15 de Novembre de 1875.

Lo dia primer del corrent de Desembre s' ha comensat la renda en dit mercat, havent quedat en lo mateix dia dessembrassat de taules y demás l' antiga é histórica plassa del Born, la qual esperém qua 'l Municipi arreglará d' un modo digne de sa importancia.

S' han estrenat darrerament las següents produccions: A la vila de Palafrugell un drama en 3 actes, original de D. Miquel Avellí, titolat: *Lluytas del cor*; á Valencia la sarsuela en un acte *Qui fuig de Deu corre debaes*, y la pessa *El Marqués del Serol*, aquesta del Sr. Palanca, y en lo teatre del Odeon d' aquesta ciutat, *Lo Bombo del regiment*, comedia en 2 actes de D. Jaume Piquet.

Lo número 3.º de la Revista de la Associació Literaria de Gerona ve aumentat fins á 24 planas de text, contenint notables treballs, com ho indica lo següent sumari:

Letras y artes, por D. J. Botet.—*Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona* (continuacion) per D. Joseph Ametller.—*Arqueología prehistórica*.—*Hallazgo en Caldas de Malavella*, per D. Francisco Viñas y Serra.—*Al molt reverent mossen Narcís Camps y Roger, Pbro. etc.*, per don Joan M. Pou y Camps.—*Noticia de dos torneos gerundenses*, per D. Emilio Grahit.—*Fantasías*, per D. Francisco de P. Franquesa, —*Noticias*.—Asociacion literaria de Gerona.

Ab aquest últim epígrafe se publica un anunci fent saber que 'l Centro Artístich d' Olot ofereix pera 'l próxim certámen de dita Associació literaria, un quadro al oli al autor de la mellor biografía d' un pintor catalá anterior al segle XIX, y D. Ramon Boniquet y Cot continua l' oferta d' una medalla de plata al autor de la mellor Memoria escrita en catalá, sobre l' irrupció dels árabes á Cerdanya y reconquista de la mateixa comarca pirenáica per lo valor del cristians.

Hem rebut una fulla estampada contenint lo *Régimen de la benéfica asociació fundada á Barcelona en Octubre 1875: La Mútua Unió Guerrera*. Agrahim las paraulas de afecte ab que va acompanyada, y 'ns congratulèm de veure los sentiments catalanistas del associats.

Lo darrer número de la Revista Balear inserta una traducció castellana de la tragedia *Coriolá* de D. Víctor Balaguer, deguda á la ploma del llorejat poeta D. Geroni Rosselló; y la *Revista Europea* la de *La mort d' Anibal* feta per D. Pere M. Barrera.

Del Sr. Balaguer n' ha publicat fa poch á Madrid una important biografía lo Sr. D. Joan J. Ribó.

Hem vist ab complacencia que en l' escut de las monedas d' or y plata que s' han acunyat darrerament hi figuran al costat de las torres y lleons, las barras de Aragó y las cadenas de Navarra, com aixís deuria succehir en los segells dels documents y publicacions emanadas del Estat, entre altres la *Gazeta* en que, ab perjudici de la veritat històrica y de la consideració que 's deu indistintament á antichs reyalms qu' avuy forman l' Espanya, sols s' hi veuhen los dos primers emblemas.

Está acordada la formació á Vilafranca d' un Museu d' antiguitats, pera 'l qual ha cedit l' Ajuntament lo local apropiat, y 's conta ab la cooperació de la Diputació Provincial, que prengué fa temps l' acort de ajudar á todas las poblacions que determinessen crearlo.

La conducta dels vilafranquins es una eloqüent lliçó pera Barcelona, que per vergonya propia y sorpresa dels estranys no ha pogut encara formar un Museu, que fos digne de visitarse.

Hem rebut el número 12 de la publicació que veu la llum pública en esta ciutat *La Moda Española Ilustrada*, la qual regala en est mes una gran lámina representant la *Vista del Pabelló espanyol en Filadelfia*. Dita lámina está molt ben acabada y los subscriptors de *La Moda Española Ilustrada* han de quedar agrahts als esforços que la Direcció fa á fi de complaurels en tot.

Aquella lámina se ven á 2 rs. y se remet á provincias franca de port, remetent dita cantitat en sellos de franqueig ó lletra de facil cobro á favor de D. Benet Escaler, carrer de Fernando, número 11, Barcelona.

Lo jove pintor D. Joan Rabadá ha sigut premiat últimament en la exposició regional de Leon. Son ab eix tres los premis que ha

obtingut en menos de un any, puig que també ho ha sigut en las últimas exposicions de Madrid y Filadelfia, essent eixas las primeras á que ha concorregut en sa brillant carrera. Qui aixís comença no cal pas dir ahont vá á parar. Rebi lo Sr. Rabadá nostra mes cordial enhorabona y segueixi així qu' a n' aquest pas será sens dupte un dels deixebles que mes ben posat deixarà lo nom de D. Carles de Haes á pesar de no haber estat eix son mestre mes que per lo curt espay de un mes y mitx.

Ha entrat en lo tercer any de sa publicació lo periódich catalá *L' entreteniment*, dedicat exclusivament als concurrents á la *Reunió familiar*.

També hem vist en la «Crónica de Cataluña» que en Cartagena se preparava la de una revista ilustrada ab lo títol de *Lo Hereu* que fa suposar sia així mateix catalana.

SUMARI

GAYETÁ VIDAL VALENCIANO.	Lo mon invisible en la literatura catalana.	321
PERE JOAN BERNADAS.	Quatre mots sobre la literatura catalana.	328
MARÍA DE BELL-LLOCH.	La mánega d' aygua.	332
EMILIO GRAHIT.	Un document inédit sobre lo monastir de San Llorens del Mont.	340
JOAN MALUQUER.	Lo diluvi universal.	346
FELIP DE SALETA.	Correspondencia.	348
EMILIO VILANOVA.	Estils moderns.	366
ANGEL GUIMERÁ.	Lo cant de la sirena.	378
FRANCESCH DE BOTER.	A.	381
CELSO GOMIS.	La nina y lo peix.	381
JOAN SARDÁ.	Bibliografía.	382
	Novas.	386